

”Eihän sitä yksin pärjää”

Kallion D-aseman merkitys kävijöidensä osallisuudelle

Hanna Yletyinen
Käytännöllisen teologian tutkielma
Huhtikuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllinen teologia
Tekijä – Författare Hanna Yletyinen		
Työn nimi – Arbetets titel "Eihän sitä yksin pärjää" – Kallion D-aseman merkitys kävijöidensä osallisuudelle		
Oppiaine – Läroämne Käytännöllinen teologia (kaupunkiteologia)		
Työn laji – Arbetets art Maisterintutkielma	Aika – Datum 29.4.2020	Sivumäärä – Sidoantal 54
Tiivistelmä – Referat <p>Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää Diakonissalaitoksen ylläpitämän matalan kynnyksen kohtaamispaikan, Kallion D-aseman, merkitystä kävijöidensä osallisuudelle. Tutkielmassani selvitän, miten D-asema pyrkii lisäämään kävijöidensä osallisuutta sekä mikä merkitys D-asemalla on sen kävijöille.</p> <p>Osallisuus on merkittävä tekijä ihmisen hyvinvoinnille. Osallisuus on riittäviä aineellisia resursseja, itsensä toteuttamista, kuulumista ja kuulluksi tulemistä sekä vaikuttamista. Tämä tutkielma syventää aiemman tutkimuksen analyysia siitä, millaista osallisuutta matalan kynnyksen kohtaamispaikat voivat tarjota ja millaisia hyvinvointivaikutuksia sillä on. Lisäksi tutkielmassa pohdin, millaista osallisuutta kävijät osoittavat toiminnallaan D-asemalla.</p> <p>Tutkielman aineisto on kerätty havainnoimalla Kallion D-asemalla kahden viikon ajan. Tutkielma on laadullinen ja aineiston analyysi on toteutettu teoriaohjaavasti. Ohjaavina teorioina on käytetty erilaisia määritelmiä ja viitekehyksiä osallisuudesta ja hyvinvoinnista. Aineiston analyysissa on käytetty metodeina sekä sisällönanalyysia että temaattista analyysia. Analyysin perusteella aineistosta nousi neljä teemaa: elämäntilanteet, yhteisöllisyys, toiminta ja osallistumattomuus.</p> <p>Elämäntilanteet-teema kuvaa osallisuuden vajeita, joita aseman kävijöillä elämässään on. D-aseman yhteisöllisyys tuottaa sosiaalista osallisuutta mahdollistamalla vastavuoroista kuulluksi tulemistä ja ihmissuhteita. Toiminta-teema kertoo osallistamistoimista, joita D-asema järjestää. Tekeminen on tärkeä osa osallisuutta, ja D-asema mahdollistaa kävijöilleen monenlaista toimintaa, jota kävijät eivät itse mahdollisesti voisi järjestää. Kävijöiden osallistumattomuus aseman toimintaan voi kertoa kävijöiden vaikeudesta esimerkiksi suunnitella omaa elämäänsä. Haluan kuitenkin tutkimuksessani huomauttaa, että toisaalta osallistumattomuus voi myös osoittaa osallisuutta omaan elämään, kun kävijät ilmentävät vallankäyttöä, toimijuutta tai omien voimavarojen huomioimista.</p> <p>Tämä tutkielma vahvistaa käsitystä siitä, että matalan kynnyksen toiminnalla on merkitystä kävijöilleen ja ne lisäävät osallisuutta. D-asema ei voi juurikaan vaikuttaa aineellisten resurssien puutteeseen, mutta tästä huolimatta asema vahvistaa monenlaista muuta osallisuutta, kuten osallisuutta omaan elämään, toimijuutta, itsensä toteuttamista, vastavuoroisia ihmissuhteita sekä vaikuttamista.</p>		
Avainsanat – Nyckelord osallisuus, matala kynnyks, Diakonissalaitos, D-asema		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muuta tietoa		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Tutkimuksen tausta	3
2.1 Matala kynnys	3
2.2 Diakonissalaitos ja D-asetat	6
3. Aiempi tutkimus	9
4. Osallisuuden viitekehys	14
5. Tutkimuksen toteutus	18
5.1 Tutkimustehtävä	18
5.2 Osallistuva havainnointi aineistonkeruumenetelmänä	18
5.3 Aineiston analyysi	22
5.4 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus	26
6. Tulokset	28
6.1 Elämäntilanteet	28
6.2 Yhteisöllisyys	34
6.3 Toiminta	38
6.4 Osallistumattomuus	44
7. Johtopäätökset ja pohdinta	50
8. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	55
9. Liitteet	60

1. Johdanto

Osallisuus on nyt pinnalla. Tästä on osoituksena lukuisat hankkeet, strategiat ja tutkimukset, joiden avulla pyritään lisäämään kansalaisten osallisuutta sekä tutkimaan näiden hankkeiden merkitystä. Suomen hallitus ja Euroopan unioni ovat nostaneet osallisuuden lisäämisen yhdeksi tavoitteistaan.¹ Esimerkiksi pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa osallisuutta ja kansalaistoimintaa pidetään eriarvoisuuden ehkäisemisen keinona ja myös kansalaistoiminnan edellytyksien edistäminen on kirjattu hallitusohjelmaan². Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää Sosiaalisen osallisuuden edistämishanketta (Sokra), joka tukee lukuisia osallisuutta edistäviä ja köyhyyttä ehkäiseviä hankkeita. Sokra tuottaa tietoa etenkin kaikkein heikoimmassa asemassa olevien sosiaalisesta osallisuudesta.³ Helsingin kaupungin strategiassa korostetaan kaupunkilaisten osallisuutta, kuulemista ja vaikuttamista kaupungin kehityksessä⁴. Lisäksi kaupungin osallisuusmalli vahvistaa entisestään tätä sanomaa⁵. Kuten edellä mainitut strategiat ja hankkeet osoittavat, osallisuutta on monenlaista eikä sille siten ole tarkkaa määritelmää.

Yleisesti ottaen osattomuus nähdään kuitenkin useimmiten huono-osaisten ihmisryhmien haasteena. Työttömyys, heikko terveydentila ja muut hyvinvointia alentavat tekijät, kuten taloudelliset vaikeudet ja ongelmat ihmis- ja perhesuhteissa, ovat yhteydessä heikkoon osallisuuteen. Heikommassa asemassa olevat myös kokevat vaikutusmahdollisuutensa yhteiskunnallisiin asioihin huonoina.⁶ Osallisuuden edistäminen nähdään keskeisenä tekijänä muun muassa syrjäytymisen ehkäisyssä ja eriarvoisuuden vähentämisessä, sillä osallisuuden katsotaan lisäävän hyvinvointia ja edistävän terveyttä⁷. Toisaalta osallisuuden edistäessä hyvinvointia, edistää hyvinvointi samaan aikaan osallisuutta⁸. Osallisuuden lisääntymisen vaikutus yksilön hyvinvointiin vaikuttaa pidemmän päälle myös yhteiskunnan sosiaaliseen kestävyYTEEN.⁹

Kolmannen sektorin tahojen järjestämän matalan kynnyksen toiminnan on usein nähty vahvistavan osallisuutta. Osallisuutta edistetään järjestöissä monin eri tavoin, vaikka suoraan osallisuuden käsitettä ei toimintasuunnitelmissa mainittaisikaan. Ne tarjoavat apua,

¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Osallisuus 2019.

² Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019, 80.

³ Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra) *s.a.*.

⁴ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

⁵ Helsingin osallisuusmalli 2018.

⁶ Rouvinen-Wilenius 2014, 54.

⁷ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Osallisuus 2019.

⁸ Mykrä 2014, 87.

⁹ Raivio & Karjalainen 2013, 12.

kohtaamista, toimintaa, vertaistukea ja vapaaehtoistoimintaa, joissa ihminen voi kokea itsensä tärkeäksi ja tuntea kuuluvansa yhteisöön.¹⁰ Järjestöjen lisäksi matalan kynnyksen auttamistoimintaa järjestää Suomessa evankelis-luterilainen kirkko muun muassa diakonian avulla. Suomen evankelis-luterilainen kirkko määrittelee diakonian tehtäväksi pyrkiä ”auttamaan ja tukemaan erityisesti heikoimmassa asemassa olevia ja niitä, jotka jäävät kaiken muun avun ulottumattomiin tai ovat muutoin kestävässä tilanteessa elämässään”¹¹. Määritelmä sopii hyvin kuvaamaan myös useimpia matalan kynnyksen palveluita.¹²

Myös useat kristillistaustaiset toimijat järjestävät matalan kynnyksen palveluita ja toimintaa. Yksi tällainen kolmannen sektorin kristillistaustainen toimija matalan kynnyksen ja osallisuuden kentällä on Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö. Diakonissalaitos ylläpitää Helsingissä kolmea matalan kynnyksen kohtaamispaikkaa, D-asemaa, joihin ovat kaikki tervetulleita elämäntilanteeseen katsomatta. D-asemat ovat osa Diakonissalaitoksen kansalaistoimintaa.¹³ Tutkimani Kallion D-asema järjestää monenlaista toimintaa sekä tarjoaa apua, kohtaamista ja vapaamuotoista olemista¹⁴. Tutkielmassani selvitän osallistuvan havainnoinnin avulla osallisuuden rakentumista ja toteutumista Kallion D-aseman arjessa. Tutkimalla matalan kynnyksen toimintaa voidaan tuoda esiin järjestöjen tekemää tärkeää yhteiskunnallista työtä osallisuuden edistämiseksi. Samalla haluan tuoda esiin osallisuuden monimerkityksellisyyttä sekä sitä, miten huono-osaisiksi usein määritellyt ihmisryhmät voivat todellisuudessa osoittaa hyvin paljon osallisuutta.

¹⁰ Mykrä 2014, 94; Rouvinen-Wilenius 2014, 63.

¹¹ Diakonia – Kirkon sanasto *s.a.*.

¹² Matalan kynnyksen määritelmästä tarkemmin ks. luku 2.1.

¹³ Diakonissalaitos – D-asemat *s.a.*.

¹⁴ Diakonissalaitos – D-asema Kallio *s.a.*.

2. Tutkimuksen tausta

2.1 Matala kynnyks

Kallion D-asema edustaa matalan kynnyksen toimintaa. Matalan kynnyksen palveluiden ja kohtaamispaikkojen määritelmät eivät ole selvärajaisia, mutta yleensä matalalla kynnyksellä halutaan ilmaista, että edellytykset palveluun hakeutumiselle ja pääsyle eivät ole yhtä tiukkoja kuin niin sanotussa normaalissa palvelujärjestelmässä. Normaalin palvelujärjestelmän kynnyksiä nostavat muun muassa päihteettömyyden vaatimus, valvonta, leimautumisen pelko tai hoitoon pääsyn menettely.¹⁵ Esimerkiksi huumeiden käyttäjille suunnatuissa matalan kynnyksen palveluissa voidaan luopua päihteettömyyden vaatimuksesta, jolloin apua tarvitseva voi hakeutua palveluun seurauksia ja leimautumista pelkäämättä. Matalan kynnyksen palveluihin voi hakeutua ilman lähetettä, nimettömästi ja ilman ajanvarausta.¹⁶ Osassa palveluista voidaan keskittyä enemmän terveysneuvontaan ja hoitoon ohjaamiseen, kun taas toiset ovat enemmän kohtaamispaikkoja, joissa tarjotaan harrastusmahdollisuuksia, vaikuttamismahdollisuuksia ja ihmissuhteita. Tärkeää on saada asiakkaita aktivoitua ja toimimaan oma-aloitteisesti.¹⁷ Matalan kynnyksen määritelmä ja toiminta ovat siis hyvin monimuotoista.¹⁸

Suomessa sosiaali- ja terveyshuollon palveluista on säädetty sosiaalihuoltolaissa. Lain tarkoituksena on turvata ”tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet”¹⁹. Kaikilla apua tarvitsevilla on oikeus saada näitä palveluita, mutta käytännössä kaikki eivät niitä saa. Syitä palveluiden ulkopuolelle jäämiseen ovat muun muassa ongelmien kasaantuminen, fyysiset ja psyykkiset esteet, pitkät jonot tai palveluiden vaikea tavoitettavuus. Erityisesti huono-osaiset ovat vaarassa jäädä palvelujärjestelmän ulkopuolelle, sillä heillä ei ole mahdollisuuksia, tietoa tai voimavaroja hakeutua avun piiriin. Matalan kynnyksen palvelut pyrkivät madaltamaan esteitä ja saamaan ulkopuolelle jääneitä palveluiden pariin.²⁰

Osa matalan kynnyksen kohtaamispaikoista on suunnattu kaikille, osassa taas toiminta on suunnattu jollekin tietylle kohderyhmälle, kuten työttömille, asunnottomille, työelämän ja opiskelun ulkopuolella oleville nuorille, ikääntyneille, lapsiperheille, maahanmuuttajille tai päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville. Esimerkkejä matalan kynnyksen palveluista

¹⁵ Leemann & Hämäläinen 2015, 1.

¹⁶ Törmä 2009, 164–165.

¹⁷ Leemann & Hämäläinen 2015, 3, 6; Leemann & Hämäläinen 2016, 587, 591.

¹⁸ Törmä 2009, 165.

¹⁹ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1 §.

ovat esimerkiksi ikääntyneiden päivätoiminta, nuorten etsivä työ, lapsiperheille suunnatut perhekahvilat, erilaiset varhaisen puuttumisen palvelut sekä vertaistoiminta.²¹

1990-luvun lamalla oli suuri vaikutus siihen, että matalan kynnyksen palvelut vakiintuivat Suomeen. Taloudellisesta niukkuudesta ja yhteiskunnallisesta kriisistä seurasi köyhyyttä ja muita vaikeuksia, mistä seurasi suuri avuntarve. Ensimmäiset matalan kynnyksen palvelut olivat päiväkeskuksia, yökahviloita ja ensisuojia, jotka vetivät puoleensa erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmaisia, moniongelmaisia ja muita huono-osaisia. Laman heikentäessä yhteiskunnan tarjoaman avun saatavuutta matalan kynnyksen toimijoiksi nousi erityisesti kolmas sektori. Vähitellen matalan kynnyksen toimintasektori laajeni huono-osaisista myös muille kohderyhmille, mutta edelleen iso osa matalan kynnyksen toiminnasta on suunnattu päihde- ja mielenterveystyöhön.²²

Ilman matalan kynnyksen palveluita moni kaikkein huono-osaisimmista jäisi ilman minkäänlaisia palveluita, sillä perinteisellä palvelujärjestelmällä on vaikeuksia vastata kokonaisvaltaisesti heidän tarpeisiinsa.²³ Palveluiden matala kynnys edistää saavutettavuutta ja saatavuutta, ja sitä kautta tavoitetaan huono-osaisia, jotka ovat julkisten palveluiden ulkopuolella ja heikommassa asemassa yhteiskunnassa kuin muut.²⁴ Normaalin palvelujärjestelmän haasteena onkin kaikkein huono-osaisimmat ja moniongelmaiset henkilöt, sillä heillä on suurimmat ongelmat. Samaan aikaan heidän avuntarpeensa on suurin, mutta ongelmien kasautuessa kynnys hakeutua palveluiden piiriin nousee.²⁵ Kokonaisvaltaisen ja monialaisen lähestymistavan ansiosta matalan kynnyksen palvelut tavoittavatkin useimmiten niitä kaikkein huono-osaisimpia, jotka eivät ole vielä normaalin auttamisjärjestelmän piirissä. Tavoitteena on, että matalan kynnyksen kautta avun kautta he pääsisivät kiinni julkiseen palvelujärjestelmään.²⁶

Matalan kynnyksen palveluita tarjoavat niin julkinen kuin kolmas sektorikin, mutta usein matalan kynnyksen toiminta nähdään ominaisena järjestöille, jotka toimivat erillisenä normaalin palvelujärjestelmän osana.²⁷ Järjestöt saavat rahoitusta matalan kynnyksen toiminnalleen Veikkaus Oy:n tuotoista, joiden jakamisesta vastaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA). Ennen vuotta 2017 Veikkauksen tuottojen

²⁰ Leemann & Hämäläinen 2015, 2–3.

²¹ Leemann & Hämäläinen 2016, 590.

²² Leemann & Hämäläinen 2015, 5–6.

²³ Leemann & Hämäläinen 2015, 3, 8.

²⁴ Leemann & Hämäläinen 2016, 590; Seppälä et al. tulossa, 3.

²⁵ Leemann & Hämäläinen 2016, 591.

²⁶ Leemann & Hämäläinen 2015, 3.

²⁷ Leemann & Hämäläinen 2015, 8; Seppälä et al. tulossa, 8–9.

jakamisesta vastasi Raha-automaattiyhdistys.²⁸ STEAn avustukset on tarkoitettu kansalaisjärjestöille, jotka toiminnassaan pyrkivät lisäämään muun muassa yhdenvertaisuutta, osallisuutta, yhteisöllisyyttä sekä erilaisten ihmisten kohtaamista ja heidän keskinäistä ymmärrystensä sekä vahvistamaan ihmisten voimavaroja²⁹.

Erilaiset kohtaamispaikat ovat yksi matalan kynnyksen toimintaa edustava toimintamuoto. Kohtaamispaikkoja on pelkästään Helsingissä useita kymmeniä. Tarkkaa määrää on vaikea arvioida ja se riippuu siitä, millä tavalla kohtaamispaikan määrittelee. Tyypillisesti kohtaamispaikat ovat syntyneet tarpeesta auttaa ja tukea erityisryhmiä ja lisätä asuinalueiden asukkaiden hyvinvointia.³⁰ Kohtaamispaikkoja on sijoitettu useimmiten alueille, joissa asuu muita alueita enemmän työttömiä, pienituloisia ja toimeentulotukea saavia. Nämä ovat matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen kohderyhmiä, ja paikkojen sijaintiin vaikuttaa usein se, että ne sijaitsevat kohderyhmiään lähellä.³¹

Matalan kynnyksen ja julkisen palvelujärjestelmän välistä vuorovaikutusta on kritisoitu useasti. Tutkimuksissa on todettu, että matalan kynnyksen palvelut voivat osaltaan olla nostamassa normaalin palvelujärjestelmän kynnystä ja omalla matalalla kynnyksellään oikeuttaa korkeamman kynnyksen sinne.³² Muun muassa Kork & Vakkuri (2013) toteavat, että matalan kynnyksen ja muiden palveluiden ”korkeuseroja” tulisi tasoittaa, jotta siirtyminen matalan kynnyksen palvelusta palvelujärjestelmään olisi helpompaa³³. Lisäksi erilaisten kynnysten järjestelmät ovat saaneet kritiikkiä siitä, että matalan kynnyksen palvelut muodostavat ikään kuin oman järjestelmänsä, joka hoitaa erityisesti edellä mainittuja kaikkein huono-osaisimpia, vaikka todellisuudessa sen pitäisi täydentää julkisia palveluita sekä toimia ohjaavana toimijana muiden palveluiden pariin.³⁴ Kuitunen & Valkonen (2013) huomauttavat myös, että hoitopalveluiden ollessa ylikuormittuneita, joutuvat matalan kynnyksen toimijat hoitamaan myös sellaisia ihmisiä, jotka perinteisesti kuuluisivat normaalin julkisen palvelun piiriin.³⁵ Yhteistyötä kolmannen sektorin matalan kynnyksen palveluiden ja julkisen sektorin palvelujärjestelmän kesken tulisi siis kehittää.³⁶

Sinikka Törmä on tutkinut matalan kynnyksen käsitettä sekä sitä, onko matalaksi väitetty kynnys todellisuudessa matala aina ja kaikille. Matalan kynnyksen käsite on

²⁸ Tietoa STEAsta *s.a.*

²⁹ STEA *s.a.*

³⁰ Seppälä et al. tulossa, 3, 8–9.

³¹ Seppälä et al. tulossa, 17.

³² Leemann & Hämäläinen 2015, 8; Leemann & Hämäläinen 2016, 591.

³³ Kork & Vakkuri 2013, 21.

³⁴ Leemann & Hämäläinen 2015, 6–8.

³⁵ Kuitunen & Valkonen 2013, 10.

³⁶ Leemann & Hämäläinen 2015, 8–9.

suhteellinen ja subjektiivinen ja samalla myös ongelmallinen. Palvelun nimittämisen matalan kynnyksen palveluksi määrittää useimmiten palveluntarjoaja itse perustuen yleensä nimenomaan normaaleita palveluita lievempiin vaatimuksiin. Asiakkaan kokemus kynnyksen mataluudesta voi kuitenkin erota palveluntarjoajasta. Määritelmä on ongelmallinen myös siinä mielessä, että siinä oletetaan kohderyhmän puolesta palveluun hakeutumisen olevan helppoa.³⁷ Kokemus kynnyksen mataluudesta eroaa myös asiakkaiden ja eri asiakasryhmien välillä. Moniongelmaiset ja erittäin huono-osaiset voivat aiheuttaa pelkoa muille matalan kynnyksen palvelun asiakkaille ja siten nostaa heidän kynnystään palveluun, vaikka heilläkin olisi tarvetta avulle.³⁸

2.2 Diakonissalaitos ja D-asemat

Diakonissalaitos on sekä säätiö että yhteiskunnallinen yritys, joka tarjoaa sosiaali- ja terveyspalveluita. Säätiöön kuuluu Rinnekoti, joka tarjoaa palveluita vammaisille ja pitkäaikaisista sairauksista kärsiville. Diakonissalaitoksen tytäryhtiö Hoiva Oy tarjoaa asumis-, päihde ja hoivapalveluita.³⁹ Diakonissalaitoksen toimintamuotoihin kuuluu palveluita lapsille ja perheille, nuorille, työikäisille ja maahantulijoille. Lapsiperheille on tarjolla muun muassa intensiivihoidtoa ja sijaisperhetoimintaa.⁴⁰ Nuorille tarjotaan mentorointia sekä Vamos-toimintaa, joka antaa tukea, keskusteluapua sekä ryhmä- ja yksilövalmennusta oman elämän aloittamiseen.⁴¹ Työikäisille Diakonissalaitoksen palvelut tarjoavat työvalmennusta ja maahantulijoille tukea, koulutusta ja kotouttamista. Turvapaikanhakijalle on mahdollista saada kummiperhe Suomesta. Lisäksi Diakonissalaitos tekee työtä paperittomien hyväksi ja liikkuvalla väestöllä. Romanikerjäläisille on suunnattu oma päiväkeskus Hirundo sekä hätämajoitusta.⁴² Näiden toimintamuotojen lisäksi Diakonissalaitos tuottaa kansalaistoimintaa, jonka tarkoituksena on aktivoida vapaaehtoisia auttamaan palvelujärjestelmän ohella. Kansalaistoiminnan tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä erityisesti niille, jotka ovat muuten yhteiskunnassa yhteisöjen ulkopuolella.⁴³

Diakonissalaitos määrittelee toimintansa perustaksi kristilliset arvot: lähimmäisenrakkaus, ihmisarvo ja uudistaminen. Diakonissalaitoksen toiminnassa lähtökohtana on, että kaikilla ihmisillä on luovuttamaton ihmisarvo, ja diakonissalaitoksen tehtävänä on puolustaa tätä ihmisarvoa erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien

³⁷ Törmä 2009, 164; Leemann & Hämäläinen 2016, 590.

³⁸ Törmä & Huotari 2005, 113–115.

³⁹ Diakonissalaitos – Meistä *s.a.*.

⁴⁰ Diakonissalaitos – Lapsille ja perheille *s.a.*.

⁴¹ Diakonissalaitos – Nuorille *s.a.*.

⁴² Diakonissalaitos – Työikäisille *s.a.*; Diakonissalaitos – Maahantulijoille *s.a.*.

kohdalla. Ihmisarvon määritelmä perustuu kristillis-humanistiseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokainen ihminen on arvokas sellaisenaan riippumatta hänen ominaisuuksistaan tai saavutuksistaan.⁴⁴ Edelleen diakonissalaitoksen säätiön tehtäviin kuuluu diakoniatyöntekijöiden koulutus kirkon, järjestöjen ja yhteiskunnan tarpeisiin sekä kristillisen palvelutoiminnan harjoitus, mutta työntekijöiltä ei vaadita enää kristillistä vakaumusta.⁴⁵

Diakonissalaitos perustettiin Helsinkiin vuonna 1867 everstinna Aurora Karamzinin aloitteesta. Karamzin tahtoi auttaa taudeille alttiita kerjäläisiä, jotka olivat ilmaantuneet katukuvaan vuonna 1866 alkaneiden nälkävuosien seurauksena. Myös köyhyys oli lisääntynyt ja sitä myöten köyhäinavulle oli entistä enemmän tarvetta. Mallia diakonissalaitokselle otettiin vastaavanlaisista hädänalaisten auttamislaitoksista Euroopassa. Karamzinin ajattelun vahvana taustana näkyi uskonto: hän halusi omalla toiminnallaan osoittaa kristillistä lähimmäisenrakkautta.⁴⁶

Pitkään diakonissalaitoksen päätehtäviä olivat laitosdiakonia sekä lääkäri-, sairaala- ja koulutustoiminta. 1980-luvulla toiminta kuitenkin muuttui niin kutsutuksi radikaalidiakoniaksi, jossa pyritään auttamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Esimerkiksi vuonna 1988 perustettiin Kyläkirkon päivätupa eli päihdeongelmaisten päiväkeskus. Radikaalidiakonian diakoniaprojektit alkoivat jo ennen 1990-luvun lamaa, joka tosin aiheutti muun kolmannen sektorin toiminnan kehityksen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseksi.⁴⁷ Lamalla oli kuitenkin vaikutuksensa myös diakonissalaitoksen toimintaan, kun valtion kassa tyhjeni ja menoja jouduttiin leikkaamaan erityisesti sosiaalisektorilta. Sosiaaliset ongelmat kasvoivat ja monimuotoistuivat, syrjäytyminen lisääntyi ja valtion turvaverkko heikkeni. Kolmannen sektorin toimijat, mukaan lukien Helsingin Diakonissalaitos, alkoivat taistella näitä ongelmia vastaan. Diakonissalaitoksen toiminta-ajatuksessa näkyi muun muassa vapautuksen teologia, jonka mukaan auttamistyö pitää ensisijaisesti kohdistaa köyhiin, heikkoihin ja kaikkein huono-osaisimpiin. Työtä tehtiin yhdessä kaupungin ja järjestöjen kanssa ja rahoitusta oli antamassa myös Raha-automaattiyhdistys.⁴⁸

2010-luvun taitteessa diakonissalaitoksella haluttiin perustaa ”arvolähtöiseen yhteisöllisyyteen perustuva välittämisen kansanliike”, jossa mukaan toiminnan suunnitteluun

⁴³ Diakonissalaitos – Kansalaistoiminta *s.a.*.

⁴⁴ Diakonissalaitos – Arvot, visio ja missio *s.a.*; Diakonissalaitos – Sinä olet tärkeä 2018; Ihmisarvo – Kirkon sanasto *s.a.*.

⁴⁵ Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2017; Paaskoski 2017, 387; Diakonissalaitos – Meistä *s.a.*.

⁴⁶ Paaskoski 2017, 33–35.

⁴⁷ Paaskoski 2017, 329–334.

⁴⁸ Paaskoski 2017, 346–352.

ja toteutukseen otettiin mukaan eri yhteistyötahoja sekä vapaaehtoisia. Tämän aatteen seurauksena perustettiin asunnottomien asumisyksikön yhteyteen Kansalaistoiminta-areena, jossa syrjäytyneet ja muut yhteiskunnan huonompiosaiset saivat osallistua yhteisölliseen toimintaan, vaikuttaa ja osoittaa toimijuuttaan.⁴⁹

Kansalaistoimintaa ovat myös Diakonissalaitoksen ylläpitämät kolme D-asemaa, jotka sijaitsevat Helsingissä Kalliossa, Kannelmäessä ja Kontulassa. Ne ovat matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille. Asemilla on hieman erilaiset painotukset ja ne tarjoavatkin kohtaamisen, tekemisen ja olemisen lisäksi myös kohderyhmilleen suunniteltuja sosiaali- ja terveyspalveluita.⁵⁰ Esimerkiksi Kannelmäen D-aseman yhteydessä on Drop in -piste, jossa pidetään sosiaali- ja terveysneuvontaa sekä ruiskujen ja neulojen vaihtopistettä⁵¹, kun taas Kallion D-asema on erikoistunut kulttuuri-, liikunta- ja taidetapahtumiin⁵². Kaikki D-asemat ovat saaneet avustusta sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukselta STEAlta. Tukea on myönnetty muun muassa toimintaan, joka tukee sosiaalisista ja päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviä, syrjäytyneitä ja syrjäytymisvaarassa olevia sekä osallistavaa yhteistoimintaa.⁵³

Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoina D-asemat täyttävät ainakin seuraavanlaisia Leemannin & Hämäläisen matalalle kynnykselle määrittelemistä ominaisuuksista⁵⁴: Asemat mahdollistavat omaehtoisen asioinnin ilman ajanvarausta, sijainti ja palvelut ovat mietitty kohderyhmän tarpeiden mukaan, päihdeettömyyttä ei vaadita, asuinpaikka tai kansalaisuus eivät ole esteenä asioimiselle, asiointi ei edellytä byrokraattisia toimia ja kävijöitä autetaan, jos heillä on muiden palveluiden byrokratian kanssa ongelmia. Lisäksi kävijät kohdataan yksilöinä ja heidän tarpeitaan pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti ja ilman leimaamista. Toimintaa toteutetaan kävijöiden omilla ehdoilla ja apua tai eteenpäin ohjaamista on tarjolla eri palveluihin kävijöiden tarpeiden mukaan. D-asemat eivät suoranaisesti tarjoa palveluita tai ole osa hoitojärjestelmää, vaan ne ovat diagnoosivapaita kohtaamispaikkoja, mutta niissä tarjotaan kuitenkin matalan kynnyksen apua ja tukea, jotka voivat ohjata palveluiden piiriin.

⁴⁹ Paaskoski 2017, 392–393.

⁵⁰ D-asemat *s.a.*.

⁵¹ Drop in toimipisteet *s.a.*.

⁵² D-asema Kallio *s.a.*.

⁵³ STEA avustukset *s.a.*.

⁵⁴ Leemann & Hämäläinen 2015, 4–5.

3. Aiempi tutkimus

Tutkimuskohteenani olevat henkilöt voi lukea eri tavoin huono-osaisiksi, joten olen tässä rajannut aiempaan tutkimukseen, joka käsittelee huono-osaisten osallisuutta ja aktiivisuutta sekä erilaisia matalan kynnyksen toimintamuotoja.

Huono-osaisiksi luettavien vähemmistöryhmien osallisuutta on tutkittu paljon eri näkökulmista. Esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelman opiskelijat tutkivat vuonna 2009 erilaisten vähemmistöryhmien, kuten päihteidenkäyttäjien, asunnottomien, työttömien ja toimeentulon saajien, vankien, vammaisten, mielenterveysongelmaisten ja pitkäaikaissairaiden osallisuutta, osallistumista ja aktiivista kansalaisuutta.⁵⁵ Johanna Nuorteva tutki sosiaalietiikan pro gradu -työssään asunnottomien vaikutusmahdollisuuksia itseään koskevassa päätöksenteossa sekä heidän kokemuksiaan osallistumismahdollisuuksistaan yhteiskunnassa ja kuulluksi tulemisesta.⁵⁶

Kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa nousi esiin tutkittujen väestöryhmien vallan puute osallisuudessa omaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Yhteiskunnan toimet keskittyvät aktivoimaan ylhäältä alaspäin ilman omaehtoisten osallistumismahdollisuuksien mahdollistamista. Aktivointipolitiikka ajaa kyseiset henkilöt oman elämänsä objekteiksi, eikä mahdollisuutta toteuttaa omaa subjektiuttaan juuri ole. Lisäksi aktivointipolitiikka keskittyy usein aktivointiin ainoastaan yhdellä osa-alueella kerrallaan eikä huomioi kokonaisvaltaista tuen tarvetta. Myös vertaistuen tarve ja sosiaalisten verkostojen merkitys tuodaan esiin. Esimerkiksi harrastuksista ja järjestötoiminnasta olisi apua syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden lisäämisessä.⁵⁷

Aiemmat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet sen, että päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät osallistuvat muuta väestöä vähemmän harrastus-, liikunta- ja järjestötoimintaan. Suurimpina esteinä näille ryhmille toimintaan osallistumisessa ovat terveysongelmat ja tiedonpuute. Järjestötoiminnalla on kuitenkin myönteisiä vaikutuksia mielenterveydelle, joten mielenterveysongelmista kärsiviä olisi tärkeä tavoittaa enemmän mukaan harrastus- ja järjestötoimintaan. Toiminnasta saadaan tukea ja apua elämäntilanteeseen ja ne tuovat yksinäisyyttä kokevien elämään ryhmiä ja sosiaalisia suhteita. Tutkijat esittävätkin, että matalan kynnyksen toimintaa tulisi kehittää niin, että se tavoittaisi myös toimintakyvyltään heikompia yksilöitä.⁵⁸

⁵⁵ Särkelä et al. 2009.

⁵⁶ Nuorteva 2008.

⁵⁷ Nuorteva 2008, 86–87; Särkelä et al. 22–24, 36, 57–61, 72, 74–75, 80, 83.

⁵⁸ Kaskela et al. 2014.

Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ja kävijöiden antamia merkityksiä niille on tutkittu jonkin verran. Esimerkiksi Pitkänen et al. ovat tutkineet Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n ylläpitämiä Elokoloja ja Toni Autio on tutkinut naisten kokemuksia eri kohtaamispaikkojen toiminnasta ympäri Helsinkiä. Pitkäsen et al. sekä Aution tutkimukset osoittavat, että tärkeimpiä syitä käydä matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa ovat toisten ihmisten tapaaminen ja uusiin ihmisiin tutustuminen. Moni kävijä kärsii yksinäisyydestä, mutta kohtaamispaikat toimivat yksinäisyyttä ehkäisevinä tekijöinä. Vertaistuki, yhdenvertaisuuden kokeminen ja harrastustoiminta ovat myös tärkeitä syitä saapua paikalle.⁵⁹

Pitkäsen et al. tutkimuksessa kävijät kertovat Elokolon parantaneen tai vähintään ylläpitäneen hyvinvointiaan. Muun muassa psyykinen terveys, osallistuminen ja elämänlaatu oli parantunut ja päihteiden käyttö vähentynyt.⁶⁰ Vaikka matalan kynnyksen toimintaan liittyy usein stigma siitä, että paikat on tarkoitettu yhteiskunnan huono-osaisille, Aution mukaan matalan kynnyksen toimintaan osallistuminen osoittaa oman elämän hallintaa ja että kävijä tahtoo olla osallinen.⁶¹

Matalan kynnyksen toimintaa ja sen roolia erityisesti osallisuuden näkökulmasta on myös tutkittu jonkin verran. Isola et al. (2017) ovat tutkineet haastatteluaineistoja, joissa selvitetään osallisuuden kokemuksia erilaisissa matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa ja hankkeissa. Kohtaamispaikkojen on todettu muun muassa vahvistavan kävijöidensä autonomiaa ja tuovan elämään rytmiä sekä yhteistä tekemistä. Matalan kynnyksen tiloissa pääsee usein osallistumaan ja vaikuttamaan yhteiseen toimintaan ja niissä voi saada vastuuta tavalla, jota asiakkaat eivät muualla saa. Nämä luovat kävijöille merkityksellisyyden kokemuksia. Samalla kohtaamispaikoissa voidaan toiminnan lomassa tarjota esimerkiksi keskustelu- ja asioimisapua, jonka avulla kävijä voidaan auttaa myös muun palvelujärjestelmän piiriin.⁶²

Diakonissalaitoksen D-asemia on aiemmin tutkittu lähinnä sosionomiopiskelijoiden opinnäytetöissä. Idong-Eset Saara Efana tutki opinnäytteessään D-asema KTA:n taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutuksia kävijöiden hyvinvointiin sekä kokemuksiin osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Tutkimus keskittyi päihde- ja mielenterveyspalveluita käyttäviin asiakkaisiin.⁶³ Pia Suokas & Viveka Talliniemi puolestaan tutkivat opinnäytetyössään Kannelmäen D-asemaa ja Kannelmäen yhteisöohanketta. Suokas & Talliniemi selvittivät

⁵⁹ Autio 2011, 40–41; Pitkänen et al. 2017, 2, 5–6.

⁶⁰ Pitkänen et al. 2017, 6.

⁶¹ Autio 2011, 48.

⁶² Isola et al. 2017, 25–26.

⁶³ Efana 2017, 3.

tutkimuksessaan, kuinka D-asemalla kävijät kokivat hyvinvoinnin ja yhteisöhankeen sekä mitkä tekijät vaikuttivat kävijöiden omiin yhteisöllisyyden kokemuksiin. Kannelmäen yhteisöhankeen tavoitteena on vähentää Kaarelan alueen sosiaalista eksklusiota, lisätä yhteisöllisyyttä ja mahdollistaa osallistumaan hankkeen tarjoamaan toimintaan.⁶⁴

Molempien tutkimusten tuloksissa korostettiin toiminnan ja yhteisön tärkeyttä yksilön hyvinvoinnin kannalta. D-asetat muodostavat yhteisöjä ja luovat sosiaalisia suhteita. KTA:lla yhteisöllisyyttä vahvisti erityisesti yhteinen taide- ja kulttuuritoiminta, kun taas Kannelmässä yhteisöprojektin kehittäminen, sosiaaliset kontaktit ja yhteinen ruokailu toivat ihmisiä yhteen. D-asemilla ja yhteisessä tekemisessä vanhat leimat, kuten ”päihteidenkäyttäjät”, unohtuvat ja kaikki ovat taustastaan riippumatta tervetulleita. Aiemmin tuomitsemista yhteiskunnan taholta saaneet kävijät kokivat asemalla turvallisuuden tunnetta ja muiden välittämistä.⁶⁵ D-asemilla kävijät pääsevät itse vaikuttamaan toimintaan, minkä on tarkoitus lisätä kävijöiden osallisuutta. Efanan tuloksissa nousee esiin, että osallisuutta luodaan osallistumalla ja vaikuttamalla D-aseman järjestämiin aktiviteetteihin. Lisäksi D-aseman sosiaalinen merkitys vahvistaa osallisuutta yhteisöihin ja toimiminen osallisuutta omassa elämässä. Tässä tapauksessa tutkimuksen tarkastelun kohteena oli erityisesti taidetoiminta. Suokkaan & Talliniemen tulokset vahvistavat Efanan havainnot. Heidän mukaansa vaikuttaminen D-aseman toiminnan sisältöön ja sitä kautta kuulluksi tuleminen on tärkeää aseman kävijöille.⁶⁶

D-asemien lisäksi Diakonissalaitoksella on muitakin toimintamuotoja, joiden avulla pyritään vaikuttamaan osallisuuteen. Yksi tällainen toimintamuoto, jonka vaikutuksia osallisuuteen on aiemmin tutkittu, on etsivää nuorisotyötä tekevä Vamos-toiminta. Laura Juvonen tutki sosiaalityön pro gradu -tutkielmassaan Vamoksen asiakkaana olevien kokemuksia työttömyydestä ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta.⁶⁷

Analyysin tuloksena Juvonen jakoi osallisuuden kokemukset kolmeen kategoriaan: päätöksentekoon osallistumiseen, kuulluksi tulemisen kokemukseen sekä kokemukseen omista vaikutusmahdollisuuksista. Oman elämän päätöksiin osallistuminen lisää etenkin autonomiaa ja vastuuta ja siten myös lisää osallisuutta. Kuulluksi tulemisen kokemukseen liittyy vahvasti hyväksytyksi tuleminen, mikä puolestaan liittyy yhteisöön kuulumiseen ja yhteisöllisyyden kokemuksiin. Osallisuus rakentuu vahvasti suhteissa ihmisiin ja yhteisöihin eli voidaan sanoa kuulluksi tulemisen liittyvän osallisuuteen. Kokemus omista

⁶⁴ Suokas & Talliniemi 2018, 1.

⁶⁵ Efana 2017, 35–37; Suokas & Talliniemi 2018, 36, 39.

⁶⁶ Efana 2017, 36–37; Suokas & Talliniemi 2018, 39.

vaikutusmahdollisuuksista muodostuu omista resursseista ja luottamuksesta omiin kykyihin. Omiin kykyihin luottaminen puolestaan lisää hyvinvointia ja vähentää stressiä.⁶⁸ Vamoksen etsivä nuorisotyö tuki Juvosen mukaan kaikkia näitä osa-alueita. Vamoksen toiminta vahvisti nuorten voimavaroja ja toimintamahdollisuuksia ja siten oli mukana myös edistämässä nuorten osallisuutta.⁶⁹

Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ja D-asemia tutkittaessa on tutkittu syitä tulla paikalle sekä niiden vaikutuksia ja merkityksiä, mutta osallisuuden näkökulma on jäänyt ohueksi hyvinvointinäkökulman korostuessa. Hyvinvointi on osa osallisuutta, mutta osallisuus kertoo matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen merkityksestä laajemmin, kuin mitä on aiemmin tutkittu.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin yhden matalan kynnyksen kohtaamispaikan arkitoimintaa kokonaisvaltaisesti ja kuvata, mitä paikassa todella tapahtuu. Tutkimus selvittää, millaiset puitteet asema luo osallisuudelle, miten kävijät käyttävät heille annettuja mahdollisuuksia ja valtaa osallistua sekä millaisista palasista osallisuuden kokonaisuus kävijöille rakentuu D-asemalla. Tämä tutkimus pyrkii tutkimaan sekä kohtaamispaikan toiminnan että paikan olemassaolon merkitystä kävijöiden osallisuudelle. Kallion D-asema on suhteellisen nuori, sillä se on avattu maaliskuussa 2019, kun Alppikadulla ja Sörnäisten Kurvissa sijainneet kaksi D-asemaa yhdistyivät ja muuttivat samaan osoitteeseen Castréninkadulle. Tutkimuksia kyseisestä D-asemasta ei siis ole vielä ehditty tehdä.

Aiemmat tutkimukset ovat pitkälti perustuneet haastattelu- tai kyselyaineistoihin, joissa tavoitetaan erilaisia vastauksia kuin havainnoimalla. Osallistuvan havainnoinnin avulla on mahdollista huomata asioita kohtaamispaikan arjessa ja toiminnassa, joita ei tulisi tavoitettua pelkillä haastatteluilla. Lisäksi osallisuudesta kohtaamispaikkojen arjessa on toistaiseksi varsin vähän tutkimusta. Osallistumalla itse D-aseman toimintaan olen tavoittanut aineistooni myös sellaisia kävijöitä, jotka eivät suostuisi haastatteluun tai jotka vain poikkeavat paikalla lyhyesti. Heidän havainnoimisensa on yhtä tärkeää kuin puhelioiden vakiokävijöidenkin. Lisäksi osallistuva havainnointi mahdollistaa uudenlaisen lähestymistavan ja näkökulman aiheeseen. Kun haastatteluissa yleensä kerrotaan, mitä matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa tapahtuu, havainnointi voi kertoa meille, mitä ei tapahdu. Aiemmissa tutkimuksissa ei ole

⁶⁷ Juvonen 2016, 1.

⁶⁸ Juvonen 2016, 48–56.

⁶⁹ Juvonen 2016, 56.

tuotu esille esimerkiksi sitä, minkä verran kohtaamispaikkojen toiminnassa osallistetaan ja minkä verran aktiviteetteihin todellisuudessa osallistutaan.

4. Osallisuuden viitekehys

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Kallion D-aseman kävijöiden osallisuutta ja osallisuuden vajeita erilaisten osallisuus- ja hyvinvointiteorioiden valossa. On olennaista ottaa huomioon erilaiset teorialat, sillä esimerkiksi Isola et al.⁷⁰ rakentama osallisuuden viitekehys tarjoaa hieman eri näkökulman kuin Särkelä-Kukon⁷¹ tai Raivion ja Karjalaisen⁷² osallisuuden ulottuvuudet. Esittelen tässä luvussa tärkeimmät osallisuusteorialat, joihin peilaan havainnointiaineistostani nousevia tuloksia.

Osallisuusteorioiden kirjo osoittaa, ettei osallisuudelle ole selkeää määritelmää, vaan sen voi nähdä ikään kuin kattokäsitteenä erilaisille lähestymistavoille ja näkökulmille. Käsitteen tietynlaisesta epämääräisyydestä kertoo sekin, että osallisuutta voidaan pitää sekä päämääränä itsessään että keinona saada palvelujärjestelmien ulkopuolella olevat takaisin osaksi yhteiskuntaa, sen palveluita ja siihen vaikuttamista. Sosiaalisen osallisuuden katsotaan yleensä lisäävän yhteiskuntaan osallistumista, ehkäisevän syrjäytymistä ja köyhyyttä sekä kehittävän yksilön voimavaroja.⁷³

On kuitenkin tärkeää huomioida, että osallisuus on aina subjektiivinen kokemus. Osallisuuden vastakohtaksi mielletään yleensä syrjäytyminen eli jonkin osallisuuden osa-alueen vuotaessa voitaisiin teoriassa puhua syrjäytyneestä yksilöstä. Todellisuudessa asia ei ole näin yksioikoinen eivätkä syrjäytyneiksi mielletyt ihmiset välttämättä itse koe itseään syrjäytyneiksi. Ihmiset myös kokevat tilanteet eri tavoin, jolloin yksi voi tuntea osallisuutta tilanteissa, joissa toinen ei.⁷⁴

Osallisuus ja osattomuus eivät myöskään ole staattisia tiloja, vaan muuttuvat iän ja elämänvaiheiden mukana. Nuorella, aikuisella ja vanhuksella on erilaiset mahdollisuudet esimerkiksi aktiiviseen toimijuuteen tai toimeentuloon.⁷⁵ Osallisuus on riippuvainen myös yksilön voimavaroista, jotka muuttuvat elämäntilanteen mukaan. Vaikea elämäntilanne voi ajaa voimavarojen puutteeseen, mikä kertoo jo itsessään osallisuuden vajeista. Tämän lisäksi kriisissä voimavarat suunnataan ennemmin selviytymiseen kuin osallisuuden edistämiseen.⁷⁶

Osallisuuteen lukeutuu lukuisia lähikäsitteitä, kuten osallistuminen (*participation*), liittyminen (*involvement*), mukaan ottaminen (*inclusion*) ja kuuluminen (*belonginess*). Osallisuuteen voidaan liittää myös muita käsitteitä, kuten voimaantuminen (*empowerment*),

⁷⁰ Isola et al. 2017.

⁷¹ Särkelä-Kukko 2014.

⁷² Raivio & Karjalainen 2013.

⁷³ Raivio & Karjalainen 2013, 12–13; Leemann & Hämäläinen 2016, 591.

⁷⁴ Raivio & Karjalainen 2013, 15; Leemann & Hämäläinen 2016, 589.

⁷⁵ Raivio & Karjalainen 2013, 15.

sitoutuminen (*engagement*), yhteistoiminta (*collaboration*), kumppanuus (*partnership*) ja vaikuttaminen (*influence*).⁷⁷ Nämä käsitteet voisi sijoittaa osallisuuden kattotermin alle, sillä jokainen niistä on osa osallisuutta.

Osallisuutta voidaan tarkastella muun muassa erilaisten osallisuuden ulottuvuuksien kautta. Näitä ovat kehitelleet esimerkiksi Mona Särkelä-Kukko ja Raivio & Karjalainen sosiologi Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien pohjalta. Tällöin osallisuuteen voidaan katsoa lukeutuvan elintaso, yhteisyyssuhteet ja kuuluminen sekä itsensä toteuttaminen ja tekeminen. Elintaso viittaa fysiologisiin tarpeisiin ja materiaalisiin ulottuvuuksiin, joita tarpeiden tyydyttämiseksi tarvitaan. Tällaisia tarpeita ovat esimerkiksi terveys, riittävä toimeentulo ja riittävät hyvinvointipalvelut.⁷⁸

Allardtin mukaan yhteisyyssuhteet hyvinvoinnin ulottuvuutena kertoo siitä, että ihmisellä on tarve sosiaalisille suhteille. Erityisen tärkeää on huomata, että näiden suhteiden tulee olla vastavuoroisia eli ihmisen tulee sekä osoittaa että saada osakseen rakkautta ja välittämistä. Osallisuudessa on tärkeää tulla kuulluksi erilaisissa suhteissa ja yhteisöissä, kuten perheessä, paikallisyhteisössä tai ystävyysyhteisöissä, mutta olennaista on myös osata asettua toisen asemaan.⁷⁹

Kolmas osallisuuden ulottuvuus tarkoittaa toimimista, toimijuutta ja itsensä toteuttamista. Allardtilla tämä merkitsee sitä, että yksilöä arvostetaan ja että hänen persoonansa on tietystä määrin korvaamaton. Samaan aikaan yksilön tulee saada toteuttaa itseään tekemisen, kuten vapaa-ajan toiminnan kautta, minkä lisäksi yksilöllä tulee olla mahdollisuus myös poliittiseen vaikuttamiseen. Samalla tavalla Raivio & Karjalainenkin määrittävät valtaisuuden ja toimijuuden tämän ulottuvuuden osatekijöiksi. Särkelä-Kukon määritelmässä itsensä toteuttamiseen kuuluvat muun muassa ajattelu, aistit ja poliittinen toimijuus.⁸⁰

Osallisuus voidaan hahmottaa myös osallisuutena eri tasoilla, kuten yhteiskunnassa, yhteisössä ja yksilön tasolla. Yhteiskunnan tasolla osallisuus nähdään edustuksellisenä demokratiana, jossa jokaisella on mahdollisuus osallistua päätöksentekoprosessiin. Osallisuus yhteisössä tarkoittaa kiinnittymisestä yhteisöihin ja ympäristöön sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yksilön tasolla osallisuus muodostuu omasta identiteetistä ja

⁷⁶ Särkelä-Kukko 2014, 39.

⁷⁷ Leemann & Hämäläinen 2016, 587; Isola et al. 2017, 9, 23.

⁷⁸ Allardt 1976, 39–40; Raivio & Karjalainen 2013, 16; Särkelä-Kukko 2014, 38.

⁷⁹ Allardt 1976, 42–45, 50; Raivio & Karjalainen 2013, 16–17; Särkelä-Kukko 2014, 38.

⁸⁰ Allardt 1976, 46–47; Raivio & Karjalainen 2013, 16–17; Särkelä-Kukko 2014, 38.

elämänhallintamahdollisuuksista. Tärkeää on vaikuttaminen omaa elämää koskettaviin asioihin sekä vastuunotto omien toimien seurauksista.⁸¹

Isola et al. (2017) ovat kehittäneet omaa osallisuuden viitekehystään. Viitekehys rakentuu erilaisista sosiaali-, terveys- ja käyttäytymisteorioista, joiden avulla pyritään edistämään hyvää elämää. Viitekehys vastaa siihen, millainen osallistaminen ja millaiset toimet lisäävät osallisuutta. Isolan et al. artikkelissa osallisuus hahmottuu kolmena aaltoilevana kehänä: osallisuus omaan elämään, osallisuus vaikuttamiseen ja vaikuttumiseen sekä paikalliseen osallisuuteen, jossa yksilö voi liittyä erilaisiin hyvinvointia ja merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin.⁸²

Osallisuus omassa elämässä merkitsee ennen kaikkea autonomiaa eli ihmisen tulee voida vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja omaan toimintaansa. Tärkeänä osana tähän liittyy elämän ennakoitavuus ja hallittavuus, koska jos elämä heittelee hallitsemattomasti, on siihen vaikuttaminenkin hankalaa. Ennakoitavuutta helpottaa esimerkiksi riittävä toimeentulo sekä tarpeisiin vastaavat palvelut. Lisäksi on tärkeää, että ihmisellä on tilaisuuksia luoda yhteyksiä muihin ihmisiin. Tutkijat viittaavat Hegelin ajatukseen, jonka mukaan ollakseen arvokas omissa silmissään ihmisen on ensin oltava arvokas muiden silmissä. Siten nähdyn ja kuullun tuleminen, arvostettuna ja merkityksellisenä oleminen muiden silmissä ja osana erilaisia yhteisöjä on olennainen osa osallisuutta omassa elämässä.⁸³

Osallisuus vaikuttamisen prosesseissa kuvaa, kuinka tärkeää vastavuoroisuus ja sen luomat merkityksen kokemukset ovat ihmiselle. Meillä on tarve vaikuttaa ja tulla vaikutetuiksi, sillä ne tuovat elämään sisältöä ja merkityksellisyyttä. Pienilläkin teoilla voi vaikuttaa ja olisikin tärkeää saada ihmiset ymmärtämään se, sillä siitä on hyvä lähteä rakentamaan suurempaa toimijuutta. Vaikuttamistoiminta saa ihmisen kääntymään itsestä ulospäin ja tällöin yksilö on avoin myös vastavuoroiselle vaikuttumiselle. Kyse on myös siitä, että pystyy jättämään jäljen itsen ulkopuolelle, oli se sitten sanoin, kuvin, teoin tai muulla itselleen sopivalla tavalla. Tähän osa-alueeseen kuuluu myös poliittinen toimijuus, joka voidaan kuitenkin määritellä laajasti kaikenlaisena itsen ulkopuolisten asioiden muuttamiseen tähtäävänä toimintana yhteisössä, ryhmässä tai elinympäristössä. Yhtenä keinona vaikuttamisen lisäämiseksi Isola ja kumppanit tarjoavat yhteiskehittämistä eli palveluiden

⁸¹ Jämsén & Pyykkönen 2014, 9.

⁸² Isola et al. 2017, 9, 23.

⁸³ Isola et al. 2017, 25.

kehittämistä yhdessä asiantuntijan ja asiakkaan kesken. Näin varmistetaan, että palvelut todella vastaavat tarpeeseen.⁸⁴

Osallisuus paikallisesti on yhteydessä yhteiseen hyvään, mutta on myös yksilölle tärkeää. Tällä osa-alueella pyritään edistämään ihmisten lähellä olevia osallisuutta edistäviä olosuhteita, kuten paikallisia tiloja ja toimintaa, jossa ihminen voi osoittaa osaamistaan ja osallistua vaikuttamistoimintaan. Paikallinen toiminta myös mahdollistaa vastavuoroisten suhteiden muodostamisen, mikä vastaa yksilön tunnustamisen tarpeisiin ja lisää merkityksellisyyden kokemusta. Tällaista paikallista toimintaa ovat esimerkiksi asukastalot, toimintakeskukset, puistot tai matalan kynnyksen kohtaamispaikat, kuten D-asemat.⁸⁵

Erilaisista teorioista huolimatta niistä on kuitenkin kaikista löydettävissä yhteisiä piirteitä. Tiivistettynä yhteenvedona sanoisin, että osallisuuden toteutumiselle on tärkeää, että yksilö pystyy toteuttamaan itseään, hänellä on riittävästi resursseja aineellisten tarpeiden tyydyttämiseksi, vastavuoroisia sosiaalisia suhteita sekä mahdollisuuksia vaikuttaa niin oman elämänsä kulkuun kuin muutenkin yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

⁸⁴ Isola et al. 2017, 30–31.

⁸⁵ Isola et al. 2017, 38–39.

5. Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänäni on selvittää Kallion D-aseman toimintaa ja arkea osallisuuden näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten D-asema pyrkii lisäämään kävijöidensä osallisuutta?
2. Mikä merkitys D-aseamalla on sen kävijöille?

Näitä kysymyksiä lähdin selvittämään osallistuvalla havainnoinnilla. Tietääkseni D-asemia ei ole aiemmin tutkittu pelkästään osallistuvan havainnoinnin keinoin, vaan useimmiten haastattelututkimuksina. Käyttämällä metodina havainnointia on mahdollista saada D-asemasta erilaista tietoa, kuin mitä haastatteluissa tulisi ilmi. Havainnointitutkimuksen tuloksista Kallion D-asema saa ulkopuolisen näkemyksen toiminnastaan sekä uudenlaista tietoa toimintansa vaikutuksista. Tutkimustulosten avulla voidaan pohtia, miten D-aseman ja Diakonissalaitoksen tavoitteet ja todellisuus osallisuuden lisäämiseksi kohtaavat.

5.2 Osallistuva havainnointi aineistonkeruumenetelmänä

Osallistuva havainnointi on kenttätutkimusta, millä tarkoitetaan, että tutkija on läsnä tutkimuskohteessa, osallistuu tutkittavan yhteisön päivittäisiin rutiineihin ja on vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Tavoitteena on päästä osaksi tutkittavaa yhteisöä, sen tasavertaiseksi jäseneksi ja luoda luottamusta yhteisöön.⁸⁶ Näin tutkimuskohteesta saa erilaista tietoa kuin esimerkiksi pelkän haastattelun avulla. Haastatteluissa ei aina haluta kertoa tutkijalle kaikkea, koska hänet koetaan ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Havainnoinnilla taas saadaan välitöntä informaatiota yhteisön toiminnasta ja yksilöiden käyttäytymisestä.⁸⁷

Suoritin havainnoinnin joulukuussa 2019 ja tammikuussa 2020. Vietin D-aseman toiminnassa yhteensä yhdeksän päivää, joista kahdeksan vietin itse asemalla ja yhtenä päivänä osallistuin aseman järjestämälle galleriakierrokselle. Joulukuussa asema oli auki useimmiten 4–5 tuntia päivässä lukuun ottamatta vuoden viimeistä aukiolopäivää, jolloin asema oli auki ainoastaan kaksi tuntia. Tammikuussa aseman aukioloajat vaihtuivat siten, että asema aukesi ja sulkeutui tuntia aikaisemmin, mutta oli auki joka päivä viisi tuntia. Pyrin pitkälti olemaan havainnointipäivinä paikalla alusta loppuun. Havainnoinnissani kiinnitin huomiota siihen, miten D-aseman arki pyörii, mitä asemalla tapahtuu ja miten kävijät reagoivat siihen. Havainnoin myös, miten erilaiset ihmiset ovat ja toimivat tilassa, miten työntekijöiden

⁸⁶ Schensul & LeCompte 2013, 83.

⁸⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 59.

läsnäolo ja vuorovaikutus tai kävijöiden keskinäinen vuorovaikutus vaikuttavat ihmisten olemiseen ja toimintaan.

Havainnoimani D-asema sijaitsee Helsingissä Kallion kaupunginosassa. Asema on kaksikerroksinen tila, jossa yläkerta on tarkoitettu yleiselle oleskelulle ja alakerrassa sijaitsee keittiö ja ruokailutila, askartelu-/ompelutila sekä musiikkihuone, jossa voi käydä soittamassa eri soittimilla. Yläkerrassa on pöytäryhmiä ja sohvia yleisiä keskusteluja varten, kaksi tietokonetta vapaasti käytettävissä, kirjoja, lautapelejä, kahvinkeitin ja muun muassa kitara ja neulomisvälineet. Kirjoja tai lautapelejä en nähnyt kenenkään lukevan tai pelaavan havainnointini aikana. Sen sijaan päivät koostuivat usein kahvinjuonnista pöytien ääressä, missä oli helppo löytää juttuseuraa. Yleisin ”ohjelmanumero” oli siis vapaamuotoinen oleskelu, jossa kävijät ja työntekijät juttelivat keskenään. Kuten muutkin kävijät, vietin suurimman osan ajastani D-asemalla pöydän ääressä istuen, kahvia juoden ja muiden kävijöiden kanssa jutellen. Lisäksi osallistuin yleiseen ohjelmaan, kuten ruuanlaittoon ja yhteisökokoukseen.

Osallistuva havainnointi mahdollistaa muun muassa vuorovaikutustilanteiden ja ihmisten välisten suhteiden ja hierarkioiden tarkastelun, mistä ei välttämättä haluta puhua tutkijalle suoraan tai mitä voi olla vaikea sanoittaa⁸⁸. Olennaisena osana on havainnoida puheen lisäksi eleitä, ilmeitä, liikkeitä ja muuta nonverbaalista viestintää⁸⁹. Tutkijan läsnäolo vaikuttaa väistämättä tutkimuskohteeseen, vaikka itseään ei pidäkään nostaa esille vaan pyrkii sulautumaan tutkimuskohteeseen. Tutkijan tulee tiedostaa vaikutuksensa ja tuoda tutkimusraportissaan ilmi asiat, joihin hän on mahdollisesti vaikuttanut.⁹⁰

Havaintojen tekeminen on aina valikointia ja ne riippuvat siitä, kuka havaitsee, tulkitsee ja antaa havainnoille merkityksen. Tutkijan havainnointia ja tulkintaa ohjaa hänen ennakkoasenteensa ja -tietonsa sekä hänen esiymmärryksensä ilmiöstä sekä tutkimuksen tarpeet ja mielenkiinnon kohde. On tärkeää, että tutkija on tietoinen näistä ennakkoasenteista ja tuo ne esiin tutkimuksessaan. Toki tutkijan havaintoja tulee aina ohjata teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset. Ne myös määräävät sen, millaisia havaintoja tutkija ylipäätään lähtee etsimään.⁹¹ Tulokset ovat aina kuitenkin riippuvaisia tutkijasta ja hänen tulkinnastaan. Eri tutkijat voivat samasta aineistosta saada erilaisen tuloksen.⁹²

⁸⁸ Schensul & LeCompte 2013, 83.

⁸⁹ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 60.

⁹⁰ Grönfors & Vilka 2011, 53–54.

⁹¹ Schensul & LeCompte 2013, 88; Vilka 2018, 133–134, 137.

⁹² Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.

Omalla kohdallani havainnointiani määritteli ennakkotietoni osallisuudesta, jonka perusteella tarkastelin tutkimuskohdetta eli D-asemaa, sen kävijöitä ja työntekijöitä. Pyrin siis kiinnittämään huomioni pääasiassa osallisuuteen liittyviin teemoihin asemalla. Lisäksi ennen varsinaisen havainnoinnin aloittamista kävin keskustelemassa D-aseman työntekijöiden kanssa käytännön asioista ja tutkimukseni tavoitteista. Kerroin, mitä pyrin tutkimuksellani saavuttamaan ja millaisiin asioihin aion havainnoinnissani kiinnittää huomiota. Lisäksi he kertoivat, että uusia ihmisiä saatetaan ”testata” eli kysellä vaikeita kysymyksiä alkuun. Tämä vaikutti orientoitumiseeni kentälle ja saavuinkin ensimmäisenä päivänä varovaisena asemalle, kun en ollut varma mitä odottaa.

Niin työntekijät kuin D-aseman kävijätkin ottivat minut kuitenkin hyvin vastaan eikä alkuun pelkäämäni koettelua tapahtunut. Minulle tultiin helposti juttelemaan, koska olin uusi hahmo D-asemalla ja kävijät halusivat tietää, kuka olen ja mitä teen. Vaikka tarkoitukseni oli olla kuin kuka tahansa kävijä, kuten osallistuvassa havainnoinnissa on tarkoituksena, ei tämä toiminut, koska erotuin niin selkeästi muusta kävijäkunnasta muun muassa ikäni vuoksi. Suurin osa asemalla kävijöistä oli keski-ikäisiä ja sitä vanhempia. Aluksi monet myös luulivat minua uudeksi työntekijäksi.

Vaikka pääasiallinen aineistonkeruumenetelmä olisi osallistuva havainnointi, suositellaan yleensä aineiston kerääminen aloitettavan havainnoimalla ilman osallistumista. Tällaisessa etäältä tarkkailussa tutkija ei vielä osallistu tutkittavan yhteisön toimintaan ainakaan kovinkaan paljoa, vaan orientoituu kentälle ja tutkimuskohteeseen. Kenttätutkimuksen kestosta riippuen tämä aika voi kestää päivistä viikkoihin. Kartoitettuaan ensin tietoa tutkittavasta kohteesta etäältä havainnoiden, voi tutkija pikkuhiljaa alkaa myös osallistua yhteisön toimintaan.⁹³

Ensimmäisellä havainnointiviikolla tarkoitukseni oli tehdä itseäni tutuksi kävijöille ja työntekijöille eikä vielä jututtaa ihmisiä sen syvemmin. Ajatukseni oli, että ensimmäisen viikon aikana havainnointini olisi enemmän havainnointia etäältä kuin keskusteluihin osallistumista, mutta nopeasti huomasin käyväni keskusteluja tutkimuksestani ja osallisuuteen liittyvistä aiheista jo ensimmäisinä päivinä. Monet ihmiset halusivat heti kertoa itsestään ja näkemyksiään asemasta, kun kerroin heille, mitä olin siellä tekemässä. Näistä keskusteluista sain heti arvokasta aineistoa tutkimustani varten.

Aina raja osallistuvan ja osallistumattoman välillä ei ole selvä. Tutkija on paikalla kentällä, mutta tarkkailee etäältä ja oppii yhteisöstä ja sen toiminnasta katsomalla. Tällä

⁹³ Grönfors & Vilka 2011, 49; Schensul & LeCompte 2013, 91.

tavalla kerätyt havainnot ovat aineiston kannalta aivan yhtä tärkeitä ja ne voivat tuoda esiin materiaalia siitä, miten tutkittavien toiminta ja kerronta eroavat toisistaan. Tämän huomaaminen on havainnoinnin ytimessä. Oleellista on tehdä havaintoja myös siitä, kun tuntuu ettei kentällä tapahdu mitään. Se, että mitään ei tapahdu, voi kertoa tutkimuskohteesta aivan yhtä paljon kuin aktiivinen vuorovaikutustilannekin.⁹⁴ D-aseman osalta tällaista tapahtumattomuutta näkyi ajoittain, kun esimerkiksi jotain ohjelmaa ei suunnitelmasta huolimatta järjestetty. Lisäksi pystyin havainnoimalla saavuttamaan aineistooni sellaisia ihmisiä, jotka eivät olleet kovin puheliaita tai toimeliaita. Nämä havainnot kertoivat D-aseman kävijöistä ja toiminnasta paljon.

Osallistuvaan havainnointiin kuuluvat epäformaalit haastattelut, joita tutkija tekee havainnoinnin yhteydessä. Epäformaalia haastattelua tapahtuu koko ajan, kun tutkija osallistuu toimintaan ja juttelee yhteisön jäsenten kanssa. Haastatteluiden tehtävä on tukea ja täydentää havaintoaineistoa, jotta havainnoinnista ei tule vedettyä vääriä johtopäätöksiä. Epäformaalin haastattelun tulisi perustua tietynlaiseen spontaaniuteen ja tapahtua muun havainnoinnin ja osallistumisen lomassa keskustellen tasapuolisesti. Näiden keskusteluiden ei ole tarkoitus olla kysymys-vastaus-tyyppisiä haastatteluita. Haastattelut ovat tärkeä osa aineistoa, mutta niille ei saa antaa liian suurta painoarvoa. Etenkin osallistuvaan havainnointiin perustuvassa tutkimuksessa – kuten tässä – havainnot ovat aivan yhtä tärkeitä aineiston palasia.⁹⁵

D-asemalla käytyjä keskusteluja ja kuulumiskierroksia voisi kuvata epäformaaleiksi haastatteluiksi. Keskusteluissa kävijät toivat esiin elämäntilanteitaan ja kuulumisiaan, joiden perusteella pystyi tekemään havaintoja heidän kokemastaan osallisuudesta. Joihinkin kävijöihin tutustuin havainnoinnin edetessä paremmin kuin toisiin, jolloin tulin jutelleeksi näiden tutumpien ihmisten kanssa enemmän. Joidenkin kanssa en jutellut ollenkaan, jos he esimerkiksi viihtyivät paremmin omissa jo valmiissa porukoissaan. Tammikuussa, kun olin jo tutustunut joihinkin kävijöihin enemmän, kävin muutaman henkilön kanssa hieman pidempiä ja syvällisempiä keskusteluja, joissa puhuimme siitä, miten he olivat asemalle päätyneet, mitä he siellä yleensä tekivät sekä D-aseman merkityksestä heille. Lisäksi kysyin jonkun verran myös heidän muusta elämäntilanteestaan, jotta pystyn analysoimaan elämäntilanteen ja aseman suhdetta ja merkityksiä toisiinsa.

Keräsin muistiinpanoja puhelimen muistiinpanosovellukseen, sillä koin sen kohtuullisen huomaamattomaksi tavaksi merkitä havainnot ylös. Hiljaisina hetkinä oli helppoa kirjoitella

⁹⁴ Grönfors & Vilkkä 2011, 50–51.

⁹⁵ Schensul & LeCompte 2013, 103.

ylös havaintoja ja niiden herättämiä ajatuksia. Kaikkia keskusteluissa ilmi tulleita asioita ja kommentteja oli kuitenkin vaikeaa välillä kerätä ylös, sillä en koko ajan viitsinyt kirjoittaa asioita puhelimeen kesken keskustelun. Jos käymäni keskustelu oli pitkä, yritin joitain ydinasioita kirjoittaa silloinkin, mutta koin sen hieman häiritseväksi enkä tällöin voinut olla tilanteessa niin läsnä. Keskustelujen jälkeen vetäydyin toiseen huoneeseen, jossa pystyin rauhassa kirjoittamaan keskustelun pääkohdat ja sen herättämät ajatukset ylös. Muistiinpanojen kirjaaminen on tyypillinen ongelma osallistuvassa havainnoinnissa. On mahdollista, että tämän takia aivan kaikki oleelliset asiat eivät aina päätyneet muistiinpanoihin ja aineistoon, vaikka parhaani yritinkin.⁹⁶

5.3 Aineiston analyysi

Tutkimukseni on laadullinen ja analyysini teoriaohjaava. Käytin analyysissani sekä sisällönanalyysia että temaattista analyysia. Eri analyysimetodien yhdistäminen johtui siitä, että kuvittelin ensin sisällönanalyysin sopivan tutkimukseeni parhaiten ja aloitinkin analyysin työstämisen sen avulla, mutta työskentelyn edetessä huomasin, ettei se lopulta ollut riittävä. Siispä analyysin loppuvaiheessa perehdyin aineistooni myös temaattisen analyysin avulla.

Sisällönanalyysin ja temaattisen analyysin väliset erot eivät aina ole kovinkaan selviä, sillä niissä on paljon myös yhtäläisyyksiä.⁹⁷ Kummassakin metodissa etsitään aluksi yksittäisiä ilmauksia, joita koostetaan isommiksi kokonaisuuksiksi. Sisällönanalyysissa näitä kokonaisuuksia kutsutaan luokiksi, temaattisessa analyysissa teemoiksi. Toisaalta joissain teorioissa myös sisällönanalyysissa voidaan puhua teemoista ja toisinpäin. Sisällönanalyysissa analyysi etenee Tuomen & Sarajärven esimerkissä taulukoina, kun taas Braunin & Clarken temaattinen analyysi perustuu käsitekarttoihin ja niiden tiivistämiseen.⁹⁸ Tässä tutkimuksessa alkuvaiheen sisällönanalyysi on toteutettu Tuomen & Sarajärven esittämän mallin mukaisesti ja loppuvaiheen temaattinen analyysi mukailee Braunin & Clarken mallia, joten perustelen näiden kahden analyysimetodin valintaa näiden tutkijoiden näkemyksillä kyseisistä metodeista.

Sisällönanalyysi on yleinen analyysimenetelmä, joka sopii hyvin laadullisen tutkimuksen menetelmäksi ja menetelmällä voi analysoida lähestulkoon mitä tahansa kirjallista materiaalia.⁹⁹ Sisällönanalyysi sopii tämän tutkimuksen toiseksi menetelmäksi, koska aineistonani toimii D-asetalta havainnoinnissa keräämäni muistiinpanot, jotka on

⁹⁶ Grönfors & Vilkkä 2011, 77–78.

⁹⁷ Braun & Clarke 2006, 86; Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.

⁹⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.

⁹⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 78, 87.

koottu kirjalliseen muotoon. Aineisto voi olla hajanainen, mutta sisällönanalyysin tehtävänä on muokata se tiiviiseen ja selkeään muotoon. Aineistosta etsitään merkityksiä, jotka järjestellään sisällönanalyysin avulla. Tämä järjestetty aineisto ei vielä ole tutkimuksen tulos, vaan vasta sen perusteella tutkija tekee itse johtopäätökset.¹⁰⁰

Sisällönanalyysiin sisältyy yleensä kolmivaiheinen työskentely: redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli käsitteellistäminen. Pelkistämässä aineistoon perehtymisen jälkeen aineistosta aletaan tiivistämään ja etsimään siitä tutkimustehtävän kannalta olennaisia ilmaisuja. Samaa ilmiötä kuvaavat ilmaisut merkitään aina yhdellä värillä, jotta eri ilmaisut erottuvat eri väreinä. Sen jälkeen nämä pelkistetyt ilmaisut listataan allekkain. Tutkijan tulee ottaa huomioon, että yhdestä alkuperäisestä ilmaisusta voi löytyä useita pelkistettyjä ilmaisuja.¹⁰¹ Pelkistämisen jälkeen muodostuneet ilmaisut ryhmitellään siten, että samaa ilmiötä kuvaavat ilmaisut yhdistetään eri luokkiin. Näin muodostuneet alaluokat nimetään sen sisältöä kuvaavasti. Alaluokkia voidaan edelleen yhdistellä yläluokiksi ja yläluokkia edelleen pääluokiksi. Klusterointi on jo osittain osa abstrahointia, jossa luokittelujen yhdistämistä jatketaan niin kauan, että lopuksi muodostetaan tutkimustehtävään yhteydessä oleva yhdistävä luokka. Tavoitteena on siis abstrahoinnin päätteeksi löytää yhdistävä luokka, jonka avulla saadaan vastaus tutkimuskysymykseen.¹⁰² Tässä tutkimuksessa en sisällönanalyysin osalta edennyt abstrahointiin, sillä vaihdoin analyysimetodin klusteroinnin jälkeen temaattiseksi analyysiksi.

Temaattinen analyysi on metodina tunnettu joustavuudestaan, minkä takia se sopii monenlaiseen tutkimukseen.¹⁰³ Temaattisella analyysillä voidaan tutkia tutkittavien kohteiden kokemuksia, merkityksiä ja todellisuuksia, joten se sopii hyvin myös tämän tutkimuksen välineeksi.¹⁰⁴ Lopputuloksena analyysi tuottaa erilaisia teemoja, jotka itsessään kuvaavat tutkittavasta ilmiöstä tiettyjä osa-alueita ja samalla yhdessä muodostavat siitä kattavan kokonaisuuden.¹⁰⁵

Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt temaattisen analyysin loppuvaiheita. Yleensä temaattisessa analyysissä aineistoon tutustutaan aluksi tarkasti, minkä jälkeen sieltä koodataan tutkimustehtävän kannalta merkitykselliset ilmaukset. Eri koodit luokitellaan aluksi potentiaalisten teemojen ja alateemojen alle. Usein temaattisessa analyysissä käytetään teemoittelussa apuna käsitekarttoja. Kun alustavat teemat on kerätty, tulee ne arvioida vielä

¹⁰⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018, 87, 89.

¹⁰¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 91–92.

¹⁰² Tuomi & Sarajärvi 2018, 92–94.

¹⁰³ Braun & Clarke 2006, 78.

¹⁰⁴ Braun & Clarke 2006, 81.

uudelleen. Teemoja voi joutua yhdistämään, jakamaan tai hylkäämään kokonaan, jotta ne sopivat analyysin kokonaisuuteen. Lisäksi tulee käydä läpi, että jokaisen teeman alla olevat ilmaisut sopivat sinne. Jos ei, niitäkin voi siirtää tai hylätä. Tämän jälkeen teemat vielä täsmennetään eli tarkistetaan, että jokaisella teemalla on ydin, joka kuvaa omaa osa-aluettaan ja sopii teemojen kokonaisuuteen. Lopuksi analyysin muodostamien teemojen pohjalta kirjoitetaan tutkimusraportti.¹⁰⁶

Teoriaohjaava analyysi sijoittuu teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin väliin. Tämä tarkoittaa sitä, että analyysi ei pohjaudu suoraan millekään tietylle teorialle, vaan etenee aineiston ehdoilla, mutta teoria toimii ohjaavana ja auttavana taustalla.¹⁰⁷ Yleensä teoriaohjaavassa analyysissä aineistoa lähestytään aluksi induktiivisesti eli niin sanotusti yksityisestä yleiseen ja aineiston ehdoilla. Teoreettinen viitekehys tuodaan vasta analyysin loppuvaiheessa mukaan ohjaamaan päättelyä. Tarkkaa rajaa sille, missä vaiheessa teoria tuodaan mukaan analyysiin ei ole, ja usein teoriaohjaavassa ajatteluprosessissa analyysi onkin tasapainottelua aineiston ja teorian välillä.¹⁰⁸

Erona teorialähtöiseen analyysiin on se, että teorialähtöisessä analyysissä ilmaukset poimitaan tietyn teoreettisen viitekehysten mukaan, kun taas teoriaohjaavassa ilmaukset nousevat aineistosta ja vasta myöhemmin niitä verrataan teoriaan. Erona puolestaan aineistolähtöiseen analyysiin on se, että aineistolähtöisessä analyysissä tutkija muodostaa itse teoreettiset käsitteet aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa käsitteet perustuvat aiempaan tutkimukseen eli teoreettiseen viitekehykseen.¹⁰⁹

Aloitin aineiston sisällönanalyysin tulostamalla havainnointimuistiinpanoni paperille ja lukemalla ne useaan kertaan läpi. Tämän jälkeen alleviivasin tekstistä lyijykynällä osallisuuteen ja sen puutteeseen liittyviä asioita ja ilmiöitä. Kun olin käynyt aineiston lyijykynän kanssa läpi, aloin etsimään näistä samoihin teemoihin liittyviä ilmauksia. Tässä vaiheessa otin värikynät esiin ja merkitsin samaa ilmiötä kuvaavat ilmaisut aina samalla värillä. Osa ilmauksista sopi useampaan teemaan. Tein siis jo alustavaa luokittelua tässä vaiheessa, mutta matkan varrella luokitukset muuttuivat paljonkin.

Tämän jälkeen siirsin luokittelun Excel-taulukkolaskentaohjelmaan. Listasin ensin samaa ilmiötä kuvaavat alkuperäiset ilmaisut allekkain ja tein niistä tarvittaessa pelkistettyjä ilmaisuja. Tämän jälkeen luin ilmaisut vielä useaan kertaan läpi ja aloin samalla

¹⁰⁵ Braun & Clarke 2006, 92.

¹⁰⁶ Braun & Clarke 2006, 87–93.

¹⁰⁷ Tuomi & Sarajärvi 2018, 81, 98.

¹⁰⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 81, 84.

¹⁰⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.

hahmottelemaan niille sopivia alaluokkia. Listasin aineistosta nousevia alaluokkia ja aloin ryhmitellä pelkistettyjä ilmaisuja niiden alle. Alaluokkien muodostuttua etsin niistä yhdistäviä tekijöitä, jotka luokittelin edelleen yläluokiksi ja yläluokat vielä pääluokiksi.

Monista syistä johtuen en käyttänyt nauhuria, joten alkuperäiset ilmaukset olivat jo ylös kirjoittamisen vaiheessa kokeneet pelkistämistä. Näin ollen osa alkuperäisistä ilmauksista olivat samoja kuin pelkistetyt ilmaukset. Luotin pitkälti muistiini ja kirjasin välillä ylös vain ranskalaisia viivoja avaamatta näitä ajatuksia sen enempää. Koin tämän joissain kohdissa sopivaksi muistiinpanotavaksi, sillä näissä tapauksissa tarkoitukseni oli muistaa joitain yksittäisiä esineitä tai asioita (esim. asunnottomuus, hernekeitto), ei kuvata tarkasti ylös niiden kaikkia ominaisuuksia. Tämän tutkimuksen analyysissä yksittäisiä alkuperäisiä ilmaisuja tärkeämpää onkin tuoda teemoittain esiin tapahtumia, tunnelmaa ja ilmiöitä, jotka kertovat tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita.

Lähdin keräämään aineistoa viitekehys mielessä, mutta analyysin edetessä viitekehys ei enää vastannut kokonaan siihen, mitä olin kerännyt. Aloinkin lähestyä aineistoa uudesta tulokulmasta ja otin mukaan temaattisen analyysin. Valitsin sisällönanalyysin avulla tekemäni luokittelun perusteella aineistostani viisi teemaa: elämäntilanteet, yhteisöllisyys, toiminta, kokemukset D-asemasta ja osallistumattomuus. Kokosin näistä viidestä teemasta kustakin oman käsitekartan, jonka alle luetteloin niihin kuuluvia ilmiöitä, jotka olin löytänyt analyysin ensimmäisissä vaiheissa. Tämän jälkeen aloin analysoida jokaista ilmiötä eri osallisuusteorioiden avulla.

Alustavien tuloksien jälkeen teemoissa ilmeni päällekkäisyyksiä, joten yhdistelin niitä jonkin verran, minkä seurauksena teemat tiivistyivät neljään: elämäntilanteet, yhteisöllisyys, toiminta ja osallistumattomuus. Yhdistin siis havainnot kokemukset D-asemasta -teemasta muiden teemojen, pääasiassa yhteisöllisyyden ja toiminnan, alle. Tulosluvuissa näiden neljän teeman alla on esitelty niitä kuvaavat ilmiöt ja niitä analysoitu eri osallisuusteorioiden valossa. Nämä neljä teemaa kuvaavat hyvin D-aseman kävijöiden osallisuuden tarpeita sekä sitä, miten D-asema voi vastata näihin tarpeisiin. Samalla näiden teemojen kautta tuloksissa tulee ilmi, millaisia erilaisia merkityksiä kävijät antavat D-asemalla.

Analyysini on teoriaohjaava eli eri osallisuusteoriat vaikuttivat löyhästi taustalla niin aineistoa kerätessä, kuin analyysissäkin. Niiden perusteella tiesin osallisuuteen ja sen puutteeseen liittyviä ilmiöitä, joita etsin aineistosta. Alkuperäinen ajatukseni oli tehdä teorialähtöinen tutkimus, jossa olisin kerännyt aineistosta osallisuuden ilmiöitä Isolan et al. (2017) osallisuuden viitekehyksen kolmen kehän avulla. Aineistoon tarkemmin perehtyessä huomasin kuitenkin, ettei aineisto vastaa kovinkaan hyvin suoraan tähän teoriaa, joten jouduin

muuttamaan lähestymistapaani. Pääasiallinen syy teorialähtöisen lähestymistavan hylkäämiseen oli aineistosta nousevat osallisuuden vajeet, joita oli vaikea sijoittaa osallisuuden viitekehykseen. Aineiston luokittelu ja teemoittelu eivät vastanneet suoraan teoriaa, vaan olivat aineistolähtöistä, sillä ne perustuivat havainnointini tuloksiin. Vasta analyysin loppuvaiheessa otin taas osallisuusteoriat käyttöön ja analysoin ilmiöitä ja teemoja niiden avulla. Lopulliset tulokset nousivat aineistosta, jota peilasin osallisuusteorioihin.

5.4 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkijan läsnäolo vaikuttaa aina tutkimustilanteeseen. Tutkimusraportissa onkin tärkeää tuoda ilmi tutkijan positio ja sen vaikutus. Tutkimusetiikan kannalta on aina myös tärkeää kertoa tutkittaville tutkimustilanteesta.¹¹⁰ Pohdin tutkimusetiikkaa paljon oman tutkimukseni näkökulmasta ja keskustelin aiheesta myös ohjaajieni kanssa ennen kuin aloitin havainnoinnin D-asemalla. Kyseessä on kaikille avoin tila, jossa on mahdollista mennä ja tulla miten haluaa. Tämä aiheutti haasteen siitä, miten varmistaisin, että kaikki D-aseman kävijät tietävät, että olen asemalla tutkimustarkoituksessa. Jokaiselta tilaan tulevalta ei ollut mahdollista kysyä erikseen lupaa havainnointiin, mutta halusin kuitenkin kaikkien tietävän minusta ja motiiveistani asemalla sekä siitä, että heitä havainnoidaan.

Tein seuraavanlaisia toimenpiteitä ennen havainnointia ja sen aikana. Pyysin D-aseman henkilökuntaa kertomaan etukäteen, milloin aioin asemalla havainnoida. Jätin saatekirjeen (liite 1) aseman ilmoitustaululle, minkä lisäksi työntekijät kertoivat tulostani edellisellä viikolla järjestetyssä yhteisökokouksessa. Aina kun kävin keskusteluja jonkun kävijän tai työntekijän kanssa, kerroin vielä erikseen, millä asialla olen, ellei hänellä ollut jo ennestään tietoa minusta ja tutkimuksestani. Koimme tutkielman ohjaajieni kanssa, että yleistä toimintaa ja arkea voisi havainnoida ja kirjata ylös melko vapaasti, kunhan yksittäiset ihmiset eivät ole tunnistettavissa aineistosta.

D-asemalla voi ajatella käyvän haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, joten minun tuli koko ajan olla hereillä ja tehdä tarvittaessa tilannekohtaisia eettisiä ratkaisuja. Toimintaani ohjasi ihmisten kunnioitus ja toiminta sen mukaisesti. Havainnoitavat saivat myös missä tahansa vaiheessa kieltää heitä koskevan materiaalin käytön tutkimuksessani. Kaikki havainnointimateriaali anonymisoitiin eli kenenkään D-aseman kävijän henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa lopullisesta tutkimuksesta. Anonymiteetin säilyttämiseksi esimerkiksi joitain asioita on tuloksia kuvaillessa yksinkertaistettu. Tutkimusaineisto oli ainoastaan tutkijan käytössä ja aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

¹¹⁰ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 60.

Diakonissalaitos vaatii, että siitä tehtäviin opinnäytetöihin haetaan tutkimuslupa sekä Diakonissalaitoksen eettisen toimikunnan lausunto. Sain alustavan luvan tutkimukseeni palvelualajohtaja Tuija Åstedtilta ja toimitin hakemukseni eettisen toimikunnan marraskuun kokoukseen. Molemmat tahot puolsivat tutkimusta. Valmis tutkimus toimitetaan Diakonissalaitoksen vaatimuksesta Kallion D-asemalle ja julkaistavaksi Diakonissalaitoksen verkkosivuilla. Ennen tutkimuksen aloittamista minulla ei ollut yhteyksiä Diakonissalaitokseen, D-asemaan tai niiden työntekijöihin tai kävijöihin.

Osa D-aseman kävijöistä voidaan lukea huono-osaisiksi esimerkiksi työttömyyden, asunnottomuuden tai päihteidenkäytön takia. Tutkielmassani en kuitenkaan halua leimata kaikkia D-aseman kävijöitä huono-osaisiksi. Pyrinkin tutkimuksessani tuomaan esiin yksittäiset ongelmat, jotta välttäisin kaikkien kävijöiden leimaamisen yhden yksinkertaistavan huono-osaisuuden luokan alle.

Tutkimusaiheeni on sensitiivinen, sillä se tulee lähelle tutkittavien vaikeitakin kokemuksia. Huomasin tämän aiheuttavan minulle itselleni epämukavan olon esimerkiksi epäformaalien haastatteluiden yhteydessä. En halunnut tungetella kysymysteni kanssa, koska en halunnut ajaa haastateltavia kiusalliseen tilanteeseen tai saada heitä tuntemaan oloaan epämukavaksi kysymysteni takia. Haastattelun kaltaisissa tilanteissa korostin, kuinka kysymyksiini ei ole pakko vastata, jos ei halua. Onnekseni moni kävijä oli avoin tilanteestaan.

Kävijät tiesivät motiivini asemalla ja osittain suhtautuivat minuun kuin työntekijään eli en niin sanotusti kuulunut kävijöihin, vaikka mitään vastakkainasettelua työntekijöiden ja kävijöiden välillä ei ollutkaan. En koe, että läsnäoloni olisi vaikuttanut kävijöiden käyttäytymiseen tai puheeseen. Kaikki tapaamani ihmiset olivat omia itsejään ja suhtautuivat ja juttelivat minulle niin kuin muillekin.

6. Tulokset

Tässä luvussa esittelen analyysin perusteella muodostuneita teemoja: elämäntilanteita, yhteisöllisyyttä, toimintaa ja osallistumattomuutta. Esittelen jokaisessa teemassa havaintojani kentältä ja peilaan niiden merkityksiä osallisuusteorioihin. Aloitan kuvaamalla kävijöiden elämäntilanteita, sillä ne kuvaavat osallisuuden vajeita, joita kävijöillä on. Sen jälkeen kerron, miten D-asema pyrkii toiminnallaan lisäämään kävijöidensä osallisuutta. Lopuksi haluan kiinnittää huomiota myös siihen, miten kävijöiden aktivointi ja osallistaminen ei aina tuota tulosta ja pohdin, mitä merkityksiä sillä voi olla osallisuuden kannalta.

6.1 Elämäntilanteet

D-aseman kävijät ovat kaikki hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Kuten yksi kävijä minulle asian esitti, asemalla käy hyvin heterogeenistä porukkaa. Kuitenkin aineistosta nousi esiin yhdistävänä tekijänä se, että lähestulkoon kaikilla on tai on ollut jokin haastava elämäntilanne, joko fyysinen tai henkinen. Osalla ongelmat ovat kasautuneet ja haastavasta elämäntilanteesta on vaikea päästä pois. Tätä lukiessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että kenestäkään ei voi tehdä yksinkertaistavia tulkintoja jonkin elämän osa-alueen puutteesta. Tässä annetut tulokset nousivat esiin havainnoinnissa, mutta niiden perusteella ei voi päätellä yksilön subjektiivista kokemusta elämäntilanteestaan ja kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnistaan.

Osallisuuden vaje D-aseman kävijöillä näkyy selkeimmin elämäntilanteen teemassa, sillä tällä osa-alueella puutteet ovat muihin osallisuuden ulottuvuuksiin verrattuna konkreettisempia ja näkyvämpiä. Niin Allardt, Särkelä-Kukko kuin Raivio & Karjalainenkin nostavat elintason yhdeksi osallisuuden perusedellytykseksi tai ulottuvuudeksi. Raivio ja Karjalainen ja Särkelä-Kukko rakentavat osallisuusteoriansa Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien pohjalta, joten yhteys on ilmeinen.¹¹¹ Isola et al. eivät suoraan nosta osallisuuden viitekehyksensä otsikoihin aineellisia tarpeita, mutta toteavat kuitenkin, että ilman aineellisten tarpeiden tyydyttämistä, osallisuus ei voi kokonaisuudessaan toteutua¹¹². Tähän osallisuuden ulottuvuuteen liittyviksi tarpeiksi voidaan lukea muun muassa asunto, riittävä toimeentulo, terveys, ravinto ja koulutus.¹¹³

Osa kävijöistä oli työttömiä. Eräskin kertoi, että käy D-asemalla ja muissa matalan kynnyksen paikoissa, että olisi jotain tekemistä päiviin. Hän oli kuitenkin TE-toimiston asiakas ja pyrki jatkuvasti etsimään töitä. Kävijät eivät siis ole työttömiä huvikseen, vaan

¹¹¹ Allardt 1976, 32–49; Raivio & Karjalainen 2013, 16; Särkelä-Kukko 2014, 38.

¹¹² Isola et al. 2017, 29.

¹¹³ Allardt 1976, 40; Raivio & Karjalainen 2013, 16; Särkelä-Kukko 2014, 38.

olosuhteiden pakosta ja usein heistä riippumattomista syistä. Se, että yksilö etsii ja toivoo saavansa töitä, kertoo jo työn merkityksellisyydestä hänelle ja siitä, että samalla haluaa turvata toimeentulonsa sekä kiinnittyä paremmin yhteiskuntaan. Työnhaku osoittaa toimijuutta ja halua vaikuttaa omaan elämään. Lisäksi se kertoo pyrkimyksestä saada oma elämä hallittavammaksi säännöllisen toimeentulon ja tekemisen avulla. Toisaalta jotkut aseman kävijät kävivät töissä ja moni kertoi tekevänsä vapaaehtoistyötä esimerkiksi Hurstilla. Osa oli jo eläkkeellä eli tehneet työtä ja nyt päivistä löytyy enemmän aikaa.

Myös talousasiat tulivat esiin keskusteluissa. Monella D-aseman kävijöillä oli tiukkaa rahasta eikä turhia osteltu. Moni kävijä käy esimerkiksi Hurstin ruokajakelussa, mikä jo osaltaan kertoo siitä, että aina ei ole mahdollisuutta ostaa ruokaa kaupasta. Ennen joulua asemalla käytiin kriittistä keskustelua muun muassa joulun kaupallisuudesta ja siitä, kuinka joillekin hyvätuloisemmille lahjat tuntuvat olevan tärkeämpiä kuin läheiset ihmiset. Jos ihminen on tottunut tulemaan toimeen niukasti, antaa se perspektiiviä siitä, mikä lopulta on tärkeintä. On tosin tärkeää huomioda se, että hyvin niukalla toimeentulolla eläminen käy pidemmän päälle raskaaksi ja vaatii paljon suunnitelmallisuutta. Kävijät esimerkiksi vinkkasivat toisilleen ilmaisesta kiertävästä hammashuollosta. Tällaisten palveluiden käyttäminen säästää pitkän pennin, mutta on myös tärkeä osa ihmisen perusterveyttä.

Kuitenkin se, että tällaisia käyttää ja löytää, vaatii tietynlaisia verkostoja, joita esimerkiksi D-asema tarjoaa. Hankalassa tilanteessa keinot selviytymiseen vaativat luovuutta ja omanlaisiaan yhteisöjä. Tulee tuntea oikeat paikat ja ihmiset. D-aseman kävijät muodostavat samanlaisessa tilanteessa olevien verkoston, mikä osoittaa aivan valtavaa yhteisöllisyyttä ja toimijuutta, kun tällaisista otetaan selvää, vinkataan toisille ja autetaan kaveria. Se kertoo solidaarisuudesta etenkin samassa tilanteessa olevia, kanssaihmissiä, kohtaan. Yhteinen huono tilanne yhdistää enemmän kuin yhteinen hyvä tilanne.

Työttömyys on selkeä tekijä, joka vähentää toimeentuloa ja siten fyysisten tarpeiden täyttäminen on vaikeampaa. Työttömyyden vaikutus yksilön taloudelliseen tilanteeseen on ilmeistä, mutta se voi johtaa myös henkisiin ja fyysisiin terveyshaittoihin. Työttömyys muun muassa supistaa sosiaalisia verkostoja ja katkaisee siteitä yhteiskuntaan. Työttömyyden pitkittyessä on entistä vaikeampaa löytää takaisin työelämään ja kiinnittyä siihen.¹¹⁴ Perusturva ei riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta¹¹⁵, joten kun taetta jatkuvasta ja

¹¹⁴ Alila et al. 2011, 14.

¹¹⁵ Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015, 3.

riittävästä toimeentulosta ei ole, lisää työttömyys elämän ennakoimattomuutta¹¹⁶. Tämä heikentää yksilön autonomiaa, mikä on tärkeä tekijä osallisuudessa omaan elämään¹¹⁷.

Raivio ja Karjalainen (2013) tutkivat erilaisia hallinnollisia tavoite- ja toimintaohjelmia ja sitä, miten niiden mukaan voitaisiin lisätä ihmisten osallisuutta. Keskeinen havainto oli, että osallisuutta näissä ohjelmissa halutaan lisätä nimenomaan työnteon ja työmarkkinoille kiinnittymisen kautta. Yhteiskunnan tasolla työnteko nähdään pohjana, jonka päälle muu yksilön hyvinvointi rakentuu. Erityisesti halutaan keskittyä heikossa työmarkkina-asemassa olevien ja osatyökykyisten parempaan työllistämiseen.¹¹⁸ Työ onkin tärkeä osa yhteiskunnallista osallisuutta¹¹⁹. Mutta millaista osallisuutta on ihmisillä, jotka ovat työttömiä tai joilla ei ole mahdollisuutta työnteekoon?

Allardt nostaa esiin sen, kuinka työttömyydellä ja vapaa-ajan toiminnan puutteella on samanlaisia vaikutuksia. Molemmat aiheuttavat sosiaalista eristäytymistä ja ovat tärkeä itsensä toteuttamisen edellytys¹²⁰. Vapaa-ajan toiminta voisi siis kuvitella ehkäisevän työttömyyden aiheuttamaa sosiaalisten kontaktien puutetta. Olisi myös tärkeää löytää muuta tekemistä ja itsensä toteuttamisen keinoja. Näitä voi löytää juurikin matalan kynnyksen kohtaamispaikoista, kuten D-asemalta ja niin eräs jututtamani kävijä oli tehnytkin. Hän kiertää eri matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, joista löytää niistä itselleen tekemistä ja juttukavereita. Myös moni muu D-aseman kävijä kertoi käyvänsä useissa matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa. Vapaa-ajan toiminnan keksiminen itselleen työttömyyden keskellä osoittaa toimijuutta ja halua vaikuttaa omaan elämään sekä kertoo yhteisöjen merkityksestä yksilölle. D-aseman kävijät osoittavat siis muunlaista osallisuutta, jopa kekseliäisyyttä, kun yksi tärkeä osallisuuden muoto vuotaa. D-asema ei voi työllistää sen kävijöitä, mutta voi tarjota neuvontaa, kuten ohjausta työllisyyspalveluihin, sekä vertaistukea työttömille.

D-aseman kävijät kertoivat minulle erilaisista asumisratkaisuistaan. Eräs kävijä kertoi etsivänsä asuntoa ja olleensa ainakin jossain vaiheessa täysin ilman asuntoa. Jotkut kertoivat tuetusta asumisesta tai muista asumisjärjestelyistä. Osalla oli kuitenkin oma koti ja olivat selkeästi iloisia siitä, että heillä on katto pään päällä eikä asumista tarvitse murehtia. Kenties he ovat D-asemalla tavanneet ihmisiä, joilla ei omaa asuntoa ole, joten osaavat tällaisessa yhteisössä arvostaa omaa kotia, jota monessa muussa kontekstissa voisi pitää itsestäänselvyytenä. Moni puhui myös Vailla vakinaista asuntoa ry:n toiminnasta ja

¹¹⁶ Isola et al. 2016.

¹¹⁷ Isola et al. 2017, 25.

¹¹⁸ Raivio & Karjalainen 2013, 12–13, 27–28.

¹¹⁹ Särkelä-Kukko 2014, 44.

¹²⁰ Allardt 1976, 48.

asunnottomien yöstä, joissa ovat vierailleet. Tuettu asuminen on eri asia kuin asunnottomuus, mutta ne kuvaavat D-aseman kävijöiden erilaisia asumismuotoja. Se, että D-aseman kävijät käyvät tämänlaisissa tapahtumissa tai asuvat tuetuissa asumismuodoissa, kertoo siitä, että he eivät voi asua tavanomaiseen tapaan.

Asunnottomuus on jo itsessään merkki osallisuuden vajeesta, minkä lisäksi se vaikeuttaa elämänhallintaa, heikentää elintasoa ja elämänlaatua sekä aiheuttaa juurettomuutta.¹²¹ Asunnottomuus on siis merkittävä tekijä huono-osaisuudessa. Asunnottomiksi määritellään ihmiset, joilla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa ja he joutuvat asumaan ulkona, tuttavien tai sukulaisten luona, erilaisissa tilapäissuojissa tai asuntoloissa, asumispalveluyksiköissä, turvakodeissa tai hoidollisissa laitostyyppisissä yksiköissä. Asunnottomiksi ei lueta niin sanottua tuettua asumista eli hoidollisissa yksiköissä asuvia, jotka asuvat siellä pysyvästi hakematta muuta asumismuotoa tai ovat tehneet vuokrasopimuksen laitostyyppisen asumisyksikön kanssa.¹²² Asunnottomuuteen liittyy usein myös muita ongelmia, kuten taloudellisia vaikeuksia, päihde- ja mielenterveysongelmia sekä elämän suunnitelmallisuuden vaikeutta¹²³. Nämä kaikki ovat merkittäviä osallisuutta heikentäviä tekijöitä.

D-asemalla ei vaadita ehdotonta päihitteettömyyttä, toki asiointikunnossa pitää olla. Tämän takia paikalla kävi myös joitain huumeidenkäyttäjiä ja jotkut kävijät vaikuttivatkin hieman sekavilta, mikä viittaisi huumeiden alaisena olemiseen. En kysynyt suoraan keneltäkään, käyttävätkö he päihteitä, joten tulokset nojaavat havaintoihini. Osa kävijöistä kertoi aiemmista huumeongelmistaan, jotka ovat sittemmin helpottuneet.

Tutkimusten mukaan alkoholi on merkittävä osasy syy muun muassa työkyvyttömyyteen ja yhteydessä moniin sairauksiin. Alkoholilla ja huumeilla on usein osansa myös esimerkiksi perheväkivallassa ja häiriökäyttäytymisessä.¹²⁴ Sosiaalisten suhteiden ja niihin linkittyvän osallisuuden on myös todettu suojaavan erilaisilta huono-osaisuuden ilmiöiltä, kuten rikollisuudelta ja huumeilta¹²⁵. Asemalta löytyvän vertaistuen ansiosta huumeista vieroittuminen voi olla helpompaa ja tukea prosessissa. Asemalle saa tulla asiointikunnossa myös päihteiden alaisena eli tuomitsemistakaan ei yhteisön suunnalta tapahdu. Tämä on omiaan auttamaan yksilöä tuntemaan olonsa tervetulleeksi ongelmista huolimatta ja nähdyksi jonkin muun kuin ongelmiansa kautta.

¹²¹ Lehtonen & Salonen 2008, 10; Saari 2015, 13, 18.

¹²² Asunnottomat 2019, 6.

¹²³ Lehtonen & Salonen 2008, 10.

¹²⁴ Alila et al. 2011, 14.

¹²⁵ Alila et al. 2011, 13.

Kävijät ovat elämässään kokeneet kovia eikä perheenkään kanssa ole aina ollut helppoa. Kävijät kertoivat muun muassa vaikeista eroista, perheväkivallasta ja lapsillaan ilmenneistä ongelmista, mikä on siten vaikuttanut myös heidän elämäänsä. Perheongelmat voivat kertoa vakavista taloudellisista ja sosiaalisista ongelmista, siis taloudellisen ja yhteisöllisen osallisuuden puutteista.¹²⁶ Lisäksi esiin nousi muitakin yksittäisiä vaikeuksia, jotka ovat voineet vaikuttaa muiden ongelmien taustalla. En halua nimetä kaikkia näitä erikseen, jotta kävijöiden anonymiteetti säilyy. Usein nämä vaikeudet kuitenkin olivat osa suurempaa kokonaisuutta eli jokin yksi asia on johtanut toiseen tai ongelmien kasaantumiseen.

D-aseman asiakkaat käyttävät useita yhteiskunnan sosiaalipalveluita, mikä aiheutti ajoittain turhautumista byrokratian kanssa. Kävijöillä on asiakkuuksia muun muassa sosiaaliohjaajiin, Kelaan, TE-toimistoon ja erilaisiin asumisen palveluihin. Erilaisten yhteiskunnallisten hoito- ja palvelujärjestelmien käyttäminen kertoo siitä, että kaikki ei elämässä suju niin kuin kuuluisi, vaan apua normaalin elämän saavuttamiseksi tarvitaan. Kerran eräs kävijä tokaisikin, että ”paperihommat ovat vaikeita”. Avunsaanti yhteiskunnalta voi olla vaikeaa ja sitä varten täytyy täyttää monenlaisia lomakkeita. Jos elämässä on muutenkin vaikeaa, kuten havaintoni perusteella monella D-aseman kävijällä on, voi oikean tiedon löytäminen ja oikeiden papereiden täyttäminen olla hyvinkin hankalaa.

Elämäntilannetta ei aina tarvitse kuvata pelkästään konkreettisilla puutteilla, sillä jotkut kävijöiden lausahdukset toivat esiin heidän ajatuksiaan hienosti kiteyttäen. Yksi tällainen oli kuulumisia kysyttäessä vastaus ”ei kurjuutta kummempaa”. Mielestäni tämä kyseinen lause kattaa kävijän käsityksen omasta elämäntilanteestaan tai tuntemuksistaan kokonaisvaltaisesti eikä vain yhtä osa-aluetta painottaen. Vaikka kyseinen lause usein esitetään hieman kieli poskessa, kuten kyseiselläkin kerralla, oli rivien välistä havaittavissa, että osittain sanoja tarkoitti juuri sitä mitä sanoikin. D-aseman kävijöiden elämä on välillä suoraan sanottuna kurjaa, mutta se ei tarkoita, että heillä ei olisi mitään ilon aiheita elämässään. D-aseman kävijöillä on kuitenkin myös huumoria mukana elämässään.

Kävijöiden elämäntilanteet ja niiden kiemurat olivat myös tyypillisiä keskustelunaiheita asemalla. Joku saattoi puhua esimerkiksi työttömyydestään, toinen rahan niukkuudesta ja kolmas sairaudestaan. Samat aiheet toistuivat pitkälti kaikkien kanssa eli ihmisillä oli tarve saada puhua näistä asioista. Sen lisäksi, että kävijöillä on tarve tulla kuulluksi, D-asema on varmasti turvallinen tila puhua näistä aiheista ilman tuomitusta tulemista, sillä monet ovat voineet olla samassa tilanteessa. Mona Särkelä-Kukko huomauttaa, että ihmisille on

¹²⁶ Alila et al. 2011, 14; Raivio & Karjalainen 2013, 16.

olennaista saada ilmaista tunteitaan eri yhteisöissä, joissa ne huomataan ja annetaan tilaa kaikenlaisille tunteille. Jaetut tunteet vahvistavat yhteisöjä ja lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta.¹²⁷ Jaettu elämäntilanne ja niiden aiheuttamat tunteet ovat omiaan synnyttämään liimaa kävijöiden välille. Aiheet ovat myös niin vahvasti osa kävijöiden elämäntilannetta, että niistä puhuminen on luonnollista ja ymmärrettävää.

D-asema pyrkii parhaansa mukaan vastaamaan kävijöidensä erilaisten elämäntilanteiden tarpeisiin. Työntekijät ovat tietoisia erilaisista yhteiskunnan ja kolmannen sektorin palveluista, joista he osaavat siten neuvoa tarvittaessa kävijöille. Esimerkiksi yhtenä päivänä eräälle kävijälle kerrottiin asunnon etsimiseen apua antavista palveluista, kun hän kertoi olevansa asunnon tarpeessa. Kun kuulumiskierroksella eräs kävijä kertoi vaikeista asioistaan, hänelle tarjottiin kahdenkeskistä keskustelua, jossa ongelmia voitaisiin käydä läpi ajan kanssa ja etsiä niihin ratkaisuja. Lisäksi asemalla käy joka toinen viikko Helsingin kaupungin päihdepalvelujen Jelpin sosiaaliohjaaja, jolta voi kysyä neuvoa.

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat tavoittavat viranomaisia helpommin sellaisia kävijöitä, jotka ovat eksyneet palvelujärjestelmien viidakossa. Tarvitsevien on myös vaikea löytää oikeita palveluita.¹²⁸ D-asemalla käyvä sosiaaliohjaaja on osaltaan vastaamassa tähän tarpeeseen. Kyseisenä päivänä, kun olin sosiaaliohjaajan kanssa samaan aikaan paikalla, ei kukaan kuitenkaan tuntunut tarvitsevan tämän palveluja. Ehkä kukaan ei tarvinnut apua, mutta toisaalta en huomannut ohjaajan myöskään kovasti mainostavan itseään. Toisaalta D-asemalla osataan tarvittaessa myös tarttua itse ongelmiin ja tarjota apua, kuten kuulumiskierroksella tuli ilmi.¹²⁹

Kaikista ihmisistä hankala elämäntilanne ei näy päällepäin. En halua enkä aiokaan lokeroida kaikkia D-aseman kävijöitä huono-osaisiksi, sillä tämä ei varmasti ole koko totuus, vaikka hankaluuksia isolla osalla olikin. Osa vaikutti hyvinkin peruseläkeläisiltä, joilla on koti ja asiat pääosin hyvin. Eräskin kävijä kertoi käyvänsä asemalla ainoastaan juttelemassa mukavia työntekijöiden ja muiden kävijöiden kanssa. Kuten mainitsin, kävijät ovat heterogeenisiä. Silti heillä kaikilla on jokin syy käydä D-asemalla. Nämä syyt voivat vaihdella jutteluseurasta tekemiseen tai yhteisruokailuihin.

D-aseman kävijöiden selkein osallisuuden vaje näkyy kuitenkin osallisuuden aineellisessa ulottuvuudessa. Monet asemalla ilmi tulleet huono-osaisuuden ilmiöt, kuten työttömyys, asunnottomuus, päihdeongelmat ja terveyshuolet aiheuttavat myös sosiaalisten

¹²⁷ Särkelä-Kukko 2014, 41. Rouvinen-Wilenius 2014, 55.

¹²⁸ Pyykkönen 2014, 26.

¹²⁹ Ks. myös Isola et al. 2017, 26.

verkostojen hiipumista ja vastavuoroisuuden puutetta¹³⁰. Lisäksi nämä ilmiöt heikentävät paikallista osallisuutta ja osallisuutta omaan elämään, siis yhteisöjen ja vastavuoroisuuden, autonomian ja elämän ennakoitavuuden puutetta¹³¹.

D-asema ei ruokailua lukuun ottamatta pysty auttamaan kävijöitään aineellisissa tarpeissa kovinkaan paljoa. Selkeimmin aineellisia tarpeita täyttävät yhteiset ruokailut, minkä lisäksi tähän voisi lukea esimerkiksi parturin, joka käy asemalla säännöllisesti leikkaamassa kävijöiden hiuksia sekä joululahjat, joita työntekijät jakoivat kävijöille. Joululahjat olivat pieniä pusseja, jotka sisälsivät karkkia, saippuaa, hammasharjan ja -tahnän. Niin parturiajat kuin joululahjatkin olivat erittäin suosittuja kävijöiden keskuudessa. Tällaiset asiat ovat pieniä ja arkisia, mutta konkreettisia osoituksia siitä, kuinka pienellä ja arkisellakin on merkitystä silloin kun perustarpeista on pulaa.

Kaikissa osallisuus- ja hyvinvointiteorioissa annetaan aineellisten tarpeiden lisäksi suuri arvo myös muille tekijöille, kuten sosiaalisille suhteille, vaikuttamiselle ja toimijuudelle. Niiden merkityksen luulisi jopa korostuvan, kun aineellisella tasolla menee huonommin, sillä ne tuovat elämään muuta sisältöä. Vaikka D-aseman on vaikea vastata aineellisten tarpeiden puutteeseen, tarjoaa se paljon muuta, mikä voi vahvistaa yksilön muita osallisuuden ulottuvuuksia, etenkin toimijuutta ja yhteisöllisyyttä. Näitä lähdän tarkastelemaan seuraavissa luvuissa. Samalla on kuitenkin hyvä pitää mielessä nämä kuvaukset siitä, millaisia ihmisiä asemalla pääosin käy.

6.2 Yhteisöllisyys

D-asemalla puhutaan paljon ja päivät koostuvat pitkälti yleisestä jutustelusta ja oleskelusta. Asemalla on yläkerrassa kolme pöytäryhmää sekä yksi sohvaryhmä ja näissä kävijöiden ja työntekijöiden päivät pitkälti kuluvat. Saapuessa kävijät asettuvat pöytiin ja usein työntekijät kysyvät, mitä kuuluu. Tästä keskustelut usein saavat alkusysäyksensä. Keskusteluiden aiheet vaihtelevat, mutta pääasiassa kerrotaan, mitä on viime aikoina tehty. Tämä tekeminen on voinut sisältää muissa matalan kynnyksen paikoissa käymistä, TE-toimistossa vierailua, Kelan papereiden täyttämistä tai vaikkapa matkaa laivalla.

Sain kokea D-aseman yhteisöllisyyttä heti ensimmäisenä päivänä, kun tapasin ensi kertaa muita kävijöitä. He tulivat esittäytymään minulle ja kerrottuaani itsestäni, opiskeluistani ja tutkimuksestani, he alkoivat kertoa itsestään ja näkemyksistään paikasta. Kävijät olivat todella puheliaita ja keskusteluaiheet vaihtelivat teologiasta muihin matalan kynnyksen

¹³⁰ Isola et al. 2016, 157.

¹³¹ Isola et al. 2017, 25–29, 38–42.

kohtaamispaikkoihin, mutta myös vähemmän ajankohtaisiin asioihin, kuten Kekkosen ja Mannerheimiin. Jotkut olivat äänessä selkeästi toisia enemmän, mutta kaikille annettiin tilaa oman puheenvuoron saamiseksi.

Kävijät selkeästi tunsivat toisensa eli he ovat tutustuneet joko asemalla tai tuntevat jotain muuta kautta. He kyselivät toistensa tai vaikkapa lapsien kuulumisia tai miten jokin elämäntilanne on edennyt. Samalla he puhuivat tilanteistaan melko avoimesti ja olivat valmiita jakamaan keskenään vaikeitakin aiheita, kuten lapsen huumeongelmaa tai asunnottomuuttaan. Ihmiset olivat osittain jakautuneet tiettyihin porukoihin tai viettivät aikaa saman henkilön kanssa. Tulkitsin, että tällaisissa tapauksissa he tuntevat entuudestaan jostain toisaalta. Toisaalta tuli ilmi myös tapauksia, joissa kävijä ei tuntenut entuudestaan muita asemalta, mutta on ainakin pintapuolisesti tutustunut asemalla toisiin kävijöihin, joiden kanssa jutella. Esimerkiksi eräs kävijä kertoi keskustellessamme, että hän käy asemalla muun muassa sen takia, että tapaa muita ihmisiä. Hän kuitenkin myönsi, että ei muista kaikkien nimiä, vaikka heidät tunnistaakin. Hänelle on siis tärkeää käydä D-asemalla, sillä sieltä saa sosiaalisia kontakteja ja keskusteluseuraa, mutta kaikkein läheisimpiä ystävyssuhteita ainakaan hän ei ole asemalla luonut.

Iso osa D-asemalla käyvistä onkin vakikävijöitä. Tuskin kukaan käy ihan joka päivä, mutta kuitenkin monen näin useamman kerran havainnointijaksoni aikana. Kukaan tapaamistani ihmisistä ei ollut paikalla ensimmäistä kertaa. Se, että asemalla käy suunnilleen samoja ihmisiä, edesauttaa sitä, että ihmiset tutustuvat ja tuntevat toisensa. On jokaisen yksilön oma valinta saapua asemalle, sillä toiminta ei ole kenellekään pakollista eikä yhteiskunnallisten tukien saaminen ole riippuvainen siitä. Se siis kertoo siitä, että D-asemalla viihdytään, siitä saadaan elämään sisältöä ja sillä on jokin merkitys kävijöille, minkä takia sinne halutaan tulla aina uudestaan.

Kun esittelin itseni D-aseman kävijöille ja kerroin, mitä olin tullut sinne tekemään, monet alkoivat heti kertoa näkemyksiään paikasta. ”Tää on paras paikka” ja ”ei oo pahaa sanottavaa” kuvaavat aika hyvin sitä, millaista kommenttia kuulin kävijöiden suusta. Lisäksi kehuttiin sitä, kuinka D-asemalle ovat tervetulleita kaikenlaiset ihmiset ja työntekijät ottavat kaikki ”avosylin vastaan”. Monilla on kokemusta muistakin matalan kynnyksen paikoista, joten he ovat asiantuntijoita siinä, millainen on hyvä matalan kynnyksen paikka heille. Perusteluita D-aseman paremmuudelle oli muun muassa se, että asemalla ei ole rähinöitsijöitä ja tunnelma on useimmiten rauhallinen. Sivukorvalla kuultu lainaus ”Elokolosta ja tästä ei voi edes puhua samassa lauseessa” kävijän suusta kuvaa ehkä sitä, että D-asemalla on asiat

joiltain osin paremmin. Moni käy kuitenkin myös Elokolossa, joten silläkin on merkitystä D-aseman kävijöille.

D-aseman ja yhteisön merkityksestä kertoo erään jututtamani kävijän kokemukset. Hän kertoi avoimesti elämäntilanteestaan ja kokemuksistaan. Hän oli kokenut negatiivista kohtelua eikä häntä ollut kohdattu omana itsenään. Osallisuuden kokemuksen syntymiselle on olennaista se, että yksilö kohdataan ja häntä arvostetaan¹³². Kävijän kertoma osoittaa, että hän ei ole aiemmin kokenut tarvitsemaansa arvostusta, mutta nyt tilanne on jo toinen, kun näistä piireistä on päässyt pois. Hän kertoi, ettei ole kokenut negatiivista tai epätasa-arvoista kohtelua D-asemalla ja ettei ole enää niin yksinäinen, kuin ennen kuin löysi aseman. Hän on siis löytänyt jonkinlaista sosiaalista merkityksellisyyttä asemasta ja sen ihmisistä. Onhan D-asema tila, jossa ei koskaan tarvitse olla yksin, koska paikalla on aina vähintään työntekijät, todennäköisesti myös muita kävijöitä.

Yksinäisyys heikentää osallisuuden kokemusta, yhteisöön kuulumisen taas vahvistaa.¹³³ D-asemasta on edellä mainitulle kävijälle muodostunut yhteisö, jossa hän voi viettää aikaa ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Kenties juuri rauhallinen tunnelma ja rähinöitsijöiden poissaolo on mahdollistanut tervetulleen tunnelman, hyväksytyksi tulemisen kokemuksen sekä yksinäisyyden vähenemisen kyseiselle kävijälle. On elintärkeää, että matalan kynnyksen paikkaan on tervetullut olo eikä siellä tarvitse pelätä.

Erään toisen kävijän kanssa jutellessani totesi hänkin, että ”eihän sitä yksin pärjää”, kun puhuimme elämässä tärkeistä asioista. Siksi monet kävijät käyvät D-asemalla tai tekevät vapaaehtoistyötä. Lausahdukseen voi tulkita sisältyvän myös muiden antaman tuen merkitys hankalina aikoina. Kallion D-asemalta onkin saatavissa niin sosiaalisia kontakteja, ystäviä ja tuttuja sekä tukea elämässä pärjäämiseen.

Osallisuudessa olennaista on luottamus, kuulluksi tuleminen ja sitoutuminen, mitkä jo itsessään vaativat jonkinlaista yhteisöä, jossa tuoda nämä asiat ilmi¹³⁴. D-asemalla tuli selkeästi esiin paikan yhteisöllisyys. Näen D-aseman kävijöiden ja työntekijöiden muodostamana yhteisönä, joka on merkityksellinen siellä aikaa viettäville. Asemalla on mahdollista tavata ihmisiä, joita kävijät eivät muuten välttämättä tapaisi. Samalla se on paikka keskustella itseä koskevista asioista ja siten myös mahdollisuus tulla kuulluksi asioista, joita yhteiskunnassa voi muuten olla vaikea tuoda ilmi. Havaintojeni perusteella D-asema

¹³² Pyykkönen 2014, 26; Särkelä-Kukko 2014, 42.

¹³³ Rouvinen-Wilenius 2014, 55.

¹³⁴ Jämsén & Pyykkönen 2014, 9.

vahvistaa tältä osin kävijöidensä osallisuutta, sillä väljyydestään huolimatta ihmiset tulevat sinne aina uudestaan eli voisi sanoa heidän olevan kiinnittyneitä asemaan.

Yhteisöön kuulumisen vahvistaa osallisuutta¹³⁵. Erik Allardtin mukaan yhteisyyssuhteet on perustarve ja yksi kolmesta hyvinvoinnin ulottuvuudesta. Ihmisellä on tarve kuulua sosiaaliin verkostoihin, joissa hän voi vastavuoroisesti ilmaista välittämistään toisista ihmisistä. Kun ihmisellä on vastavuoroisia ihmissuhteita, auttavat ne toteuttamaan muita arvoja.¹³⁶ Yhteisyyssuhteet ja kuulumisen yhteisöön vahvistavat osallisuutta esimerkiksi siten, että yksilöllä on oikeus osallistumiseen, mikä vahvistaa yksilön toimijuutta ja itsensä toteuttamista. Tärkeä osa kuulumisen tunteen kokemisessa on kyky asettua toisen ihmisen asemaan ja ymmärtää tämän kokemuksia.¹³⁷ Osallisuuden yhteisöllisyyden ulottuvuudella on siten yhteys myös osallisuuteen omaan elämään.

Samansuuntaista ajattelua on nähtävissä myös Isolan et al. osallisuuden viitekehyksessä. Osallisuus eri osa-alueilla on osittain limittäistä. Paikallinen osallisuus ja yhteinen hyvä rakentaa vastavuoroisia suhteita, joiden kautta yksilö kokee arvokkuutta ja merkityksellisyyttä¹³⁸. Osallisuus omassa elämässä edellyttää kuitenkin sitä, että muut ihmiset osoittavat ensin arvostusta ja tunnustusta yksilölle¹³⁹. Vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet luovat yhteisöllisyyttä, ja yhdessä nämä kaikki kolme ovat ensisijaisen tärkeitä osallisuuden palasia. Lisäksi ne auttavat osallisuuden kehittymistä myös muilla osa-alueilla, kuten itsensä toteuttamiseen ja ympäristöön vaikuttamiseen.

Naisten tiistait olivat nimensä mukaisesti vain naisille tarkoitettuja päiviä asemalla. Miehillä järjestetään tiistaisin muuta ohjelmaa D-aseman ulkopuolella. Niinä kertoina, kun olin tiistaisin paikalla, ohjelmassa oli yhdellä kerralla pipareiden leipomista ja pikkujoulumeininkiä, toisella kerralla horoskooppien lukemista. Koska kävijäkuntaa rajoitetaan sukupuolen perusteella, on kävijöitä vähemmän tiistaisin. Asemalla on rauhallisempaa, mikä voi johtua vähäisemmästä kävijämäärästä tai siitä, että naiset käyttäytyvät rauhallisemmin.

Yhden naisten tiistain lopuksi kävimme työntekijöiden johdolla yhteisen kuulumiskierroksen. Tällaiset yhteiset keskusteluringit ovat omiaan lisäämään yhteisöllisyyttä. Jokainen sai kertoa omista tunneistaan sen verran kuin halusi. Osa kertoi positiivisista fiiliksistään, osa myönsi, että on vaikeaa. Ongelmista puhuminen kertoo, että D-

¹³⁵ Särkelä-Kukko 2014, 41.

¹³⁶ Allardt 1976, 13–49.

¹³⁷ Särkelä-Kukko 2014, 41.

¹³⁸ Isola et al. 2017, 25.

¹³⁹ Isola et al. 2017, 38.

asema on kävijöille turvallinen tila, jossa voi puhua vaikeistakin aiheista. Vaikeuksista kertoneille tarjottiin myös kahdenkeskistä keskusteluapua toimistossa eli D-asema pyrkii myös vastaamaan, mikäli kävijöillä ilmenee ongelmia.

Tiistaisin miehille järjestetään muuta ohjelmaa aseman ulkopuolella. Miehet ovat käyneet muun muassa kuntosalilla, keilaamassa ja pelaamassa biljardia. Sukupuoleni takia en päässyt osallistumaan näille retkille, joten en tiedä osallistujamääristä tai muutenkaan tarkasti, mitä miesten retkillä tapahtuu tai mistä siellä puhutaan. Kuitenkin miehille ja naisille järjestetään erillisiä ohjelmia, mikä kertoo siitä, että D-asema kokee sen tarpeelliseksi. Ainakin yksi nainen kertoi minulle pitävänsä erityisesti tiistaista asemalla, sillä silloin on rauhallisempaa. Tämä kertoo siitä, että D-aseman kokemus vastaa myös kävijöiden tarpeeseen.

Jotain kritiikkiä myös kohdistui D-asemaan ja sen kävijöihin. Vaikka kritiikki oli pientä, tulee se ottaa huomioon kävijöiden kokemuksissa asemasta. Yksi kävijä koki toisen saavan erityiskohtelua asemalla ja vaikka kyseessä oli minun mielestäni hyvin pieni yksityiskohta, kertoo sen jakaminen siitä, että kyseinen kävijä pitää tasa-arvoa tärkeänä ominaisuutena D-asemalle. Hänellä on tiettyjä odotuksia D-asemaa kohtaan ja elämäkokemus on voinut tuoda hänelle ikäviä muistoja eriarvoisuudesta.

Välillä kävijät myös osoittivat kyllästymistä toisiinsa ja samojen aiheiden läpikäymiseen. Mitään vakavaa ei tässä tapahtunut, vaan siirryttiin vain toiseen pöytään keskustelemaan, kun ikävä keskustelunaihe pitkästyi. Kerran eräskin kävijä tupsahti viereeni istumaan sanoen, että istuu mieluummin minun kanssani, kuin ”vanhojen valittavien mummojen”. Ikävissä tilanteissa vellominen voi siis toisaalta aiheuttaa myös vastareaktioita eikä niitä jakseta käydä koko aikaa läpi. Kaikissa yhteisöissä on joskus erimielisyyksiä ja tällaisessa heterogeenisessä yhteisössä erimielisyydet ovat ymmärrettäviä.

6.3 Toiminta

D-asemalla järjestetään paljon yhteistä tekemistä, kuten levyraatia, ruuanlaittoa ja retkiä. Ohjelmaa järjestetään aukioloaikojen puitteissa yleisen keskustelun lomassa. D-aseman verkkosivuilla kirjoitetaan, että ”toiminnan lähtökohtana on yhteisöllisyys”, mikä kertoo myös aseman tavoitteista toimintaa kohtaan. Yhteisellä tekemisellä pyritään luomaan kontakteja yhteisössä. Kaikki D-aseman toiminta – retket, ruokailut, taide, keskustelut ja pelkkä paikalle saapuminen – mahdollistaa kävijöille osallistumista, vaikuttamista ja siten myös osallisuutta niin yhteisöön kuin omaan elämäänkin.

Keskiviikkoisin on retkipäivä eli D-asema ei ole auki, vaan lähdetään yhdessä retkelle jonnekin. Osallistuin yhteen retkeen, jolloin suuntasimme galleriakierrokselle Helsingin keskustaan. Lisäksi asemalla suunniteltiin seuraavia retkiä kasvitieteelliseen museoon ja Allas Sea Poolille. Retkille piti ilmoittautua etukäteen asemalla olevalle listalle ja sinne lähdettiin yhdessä D-asemalta. Galleriakierrokselle osallistui minun ja kahden työntekijän lisäksi ainoastaan kolme henkilöä. Toisaalta sää oli kyseisenä päivänä kamala, minkä takia osa jätti osallistumatta ilmoittautumisesta huolimatta. Kävimme kahdessa eri galleriassa sekä kahvilla kauppahallissa, missä D-asema tarjosi kaikille kahvit. Galleriakierroksella ei tapahtunut mitään kummoista, mitä nyt keskusteltiin nähdyistä taideteoksista ja kauhisteltiin niiden hintoja. Yhteinen toiminta, jossa pääsee hetkeksi pois uuteen ympäristöön, voi tuoda kokemuksia ja elämyksiä, joihin kävijät eivät itsenäisesti löytäisi. Asema myös mahdollistaa kävijöilleen sellaisia vierailuita ja asioita, joihin heillä ei välttämättä muuten olisi mahdollisuuksia, kuten vierailu merikylpylään tai kattava joululounas.

Ruoka yhdistää ihmisiä ja D-asemalla sitä onkin tarjolla useampana päivänä. Maanantaisin tehdään yhdessä vaihtelevasti eri ruokia, tiistaisin on tarjolla aamupalaa ja torstaisin on hernekeittopäivä. Ruokaa tehdään ainakin periaatteessa yhdessä. Osallistuin eräänä maanantaina tällaiseen Arkista safkaa -ruuanlaittoon, jolloin teimme lämpimiä voileipiä. Kävijät saivat itse päättää, mitä ruokaa tehdään, minkä jälkeen laadittiin ostoslista ja käytiin yhdessä kaupassa. Kukin sai tehdä omanlaisensa leivät ja lopuksi tietenkin syötiin yhdessä. Olennaista näissä maanantaiden Arkista safkaa -ruokailuissa on, että syömään pääsee vain, jos on jollain tavalla osallistunut valmisteluihin. Sen ei välttämättä tarvitse olla itse ruuanlaittoon osallistumista, vaan esimerkiksi kattamista tai siivoamista ruokailun jälkeen. Ruuanlaiton ja syömisen ohella juttelimme erilaisista ruokavalioista ja eettisyydestä, minkä avulla pääsimme tutustumaan toisiimme. Ruoka on myös välttämätön osa ihmisen päivittäisiä tarpeita, joten yhdessä kokkaamisesta ja syömisestä saa samaan aikaan monia positiivisia osallistavia kokemuksia.

Tammikuusta lähtien torstaisin keitetään hernekeittoa ja syödään sitä yhdessä. Tarkoitus kai olisi, että ruoka tehdään yhdessä, mutta kun olin ensimmäisenä hernekeittona paikalla, ruuan valmistivat työntekijät. Söimme kuitenkin yhdessä. Paikalla oli toistakymmentä kävijää ja söimme ja juttelimme yhdessä ison pöydän ääressä. Tunnelma oli rento, jopa lämmin ja toverillinen. Sama tunnelma jatkui ruokailun jälkeen, kun siirryimme yläkertaan juttelemaan ja juomaan kahvia. Ihmiset puhelivat rennosti eri porukoissa, joku vähän kiersi eri porukoissa juttelemassa ja tilan täytti rento puheensorina. Kirjoitin havainnointimuistiinpanoihini koontia päivän tunnelman herättämistä ajatuksista:

Vähän kuin jossain riparilla, että ollaan ainakin sen aikaa kavereita ja jutellaan yhdessä jne., vaikka ei sen jälkeen enää tavattaisikaan.

Huono-osaisten ihmisten kohdalla on vaara, että he eivät löydä tarvitsemiaan palveluita ja jäävät yhä kotiin yhä useammin¹⁴⁰. Tutkimukset osoittavat, että ne, jotka eniten tarvitsisivat erilaisten yhteisöjen ja verkostojen tukea, saavat sitä vähiten. Työttömät osallistuvat yhteisöjen toimintaan selvästi työllisiä vähemmän.¹⁴¹ Toisaalta myös monet työssäkäyvät kokevat verkostoistaan huolimatta yksinäisyyttä ja merkityksen puutetta. Yhteisten ruokailuhetkien on todettu vähentävän yksinäisyyttä ja yhdistävän erilaisia ihmisiä.¹⁴² D-aseman yhteisruokailut ovat osaltaan vastaus tähän, sillä kaikilla kävijöillä ei ole muuta paikkaa, minne mennä päivisin. Ilmainen ruoka ja yhteinen ruokailuhetki voivat olla monelle D-aseman kävijälle syy poistua kotoa. Tekemäni havainnot vahvistavat sen, että ruokailut tosiaan tuovat ihmiset yhteen ja luovat yhteisöllisyyttä.

Ohjatun ohjelman lisäksi D-asemalla on tarjolla itsenäiseen tekemiseen kannustavia välineitä, kuten kaksi tietokonetta, kitara, ompelukone ja musiikkihuone. Tarjolla on joka päivä myös tuorein Helsingin Sanomat sekä kahvia ja teetä, joita kävijät voivat itse keittää. Aina silloin tällöin joku otti kitaran ja soitti sillä muutaman kappaleen itsensä ja muiden iloksi. Joku korjasi vaatteitaan ompelukoneella ja toinen korjasi rikki menneen ompelukoneen. Lisäksi hyllyssä on kirjoja ja lautapelejä, joita saisi vapaasti lukea tai pelata, mutta havainnointini aikana en nähnyt kenenkään näin tekevän. Yläkerran kitaran lisäksi alakerrassa on musiikkihuone täynnä erilaisia soittimia, joita saa käydä halutessaan soittelemassa. Pari kertaa näin jonkun yksittäisen kävijän soittamassa rumpuja ja jotkut jopa tulivat paikalle pelkästään soittamaan. Maanantaisin ohjelmassa on myös muuta taiteilua, kuten maalaamista.

Hyvinvointiin tarvitaan muutakin kuin aineellisten tarpeiden tyydyttämistä, kuten itsensä toteuttamista ja sosiaalisia suhteita. Tällaisten tarpeiden tyydyttäminen edistää elämänlaatua.¹⁴³ Monesti nostetaan esiin, kuinka esimerkiksi juuri kansalaistoiminta ja mahdollisuudet vapaa-ajan toimintaan vaikuttavat itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin, mikä puolestaan on yksi osallisuuden ulottuvuuksista¹⁴⁴. Kaikilla ei ole mahdollisuuksia vaikkapa maksulliseen taideharrastukseen tai omien soittimien hankkimiseen, minkä takia on tärkeää, että ihmisillä on D-asemalla mahdollisuus soitinten tai taidevälineiden lainaamiseen.

¹⁴⁰ Isola et al. 2017, 49.

¹⁴¹ Oikeusministeriö 2009, 111, 132.

¹⁴² Isola et al. 2017, 49.

¹⁴³ Allardt 1976, 18, 32–33.

¹⁴⁴ Särkelä-Kukko 2014, 42.

Samalla he voivat ilmaista itseään taiteen keinoin, sillä tekeminen on itsensä toteuttamisen edellytys¹⁴⁵.

Yhteiskunnan asenneilmapiiri voi vahvistaa tai heikentää yksilön osallisuuden kokemuksia. Yksilön voimavarat voivat yhteiskunnan tasolla jäädä myös huomaamatta. Soittaminen voi jollekin D-aseman kävijälle olla voimavara, joka auttaa hetkeksi unohtamaan muut asiat. Samalla tavoin taiteessa on mahdollista unohtaa säännöt ja hierarkiat. Taide ja musiikki tuovat tekijänsä esiin ja siten myös näkyviksi ja tunnustetuiksi.¹⁴⁶ D-aseman asenneilmapiiri antaa kaikille mahdollisuuden toimia omana itsenään ja toteuttaa itseään. Havaintojeni mukaan ketään ei syrjitty ja kaikkia kannustettiin erilaisiin taidemuotoihin ja itsensä ilmaisuun.

Viimeisellä viikolla ennen joulua järjestettiin joulujuhla, jossa oli tarjolla muun muassa jouluherkkuja, joululounas, yhteislaulua ja työntekijöiden näytelmä. Väkeä oli enemmän kuin minään muuna havainnointipäivänäni. Paikalla oli paljon sellaisiakin ihmisiä, jotka eivät käyneet muulloin havainnointini aikana. Joulujuhlan suosiota selittää osittain varmasti ainakin jouluruoka. Yksi työntekijä pukeutui joulupukiksi ja kyseli kävijöiltä, millaista toimintaa he haluaisivat D-asemalle. Joulupukki pyysi yksi kerrallaan jokaista paikalla ollutta viereensä istumaan, ja he kävivät läpi kävijöiden ajatuksia asemasta ja sen toiminnasta. Lisäksi pukki esimerkiksi kysyi, mitä mieltä kävijät olisivat torstaisin järjestettävästä hernekeittopäivästä. Keskusteluiden perusteella tämä idea sai kannatusta ja hernekeittotorstaita alettiin viettää vuoden alusta lähtien.

Viimeisenä havainnointipäivänäni järjestettiin yhteisökokous, jossa suunnitellaan aina seuraavan kuun ohjelmaa yhdessä. Yhteisökokouksen tarkoitus on, että kävijät ideoivat D-aseman ohjelmaa ja työntekijät ovat sitä vain mahdollistamassa. Kokouksen aluksi käydään kuulumiskierros, minkä jälkeen käydään keskustelua ohjelmasta. Tällöin kävijät saavat esimerkiksi ehdottaa retkikohteita sekä tuoda esiin muita asioita, joita haluaisivat D-asemalla järjestettävän. Työntekijät olivat havainnoimassani kokouksessa pohtineet alustavasti joitain ideoita ja retkikohteita, ja kokouksessa niille haettiin vielä kävijöiden hyväksyntää. Toki kaikki uudet ideat olivat myös tervetulleita. Matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen on todettu vahvistavan autonomiaa, tuovan rytmiä päivään ja tekemistä kävijöilleen. Kuten D-aseman yhteisökokouksissa, myös muissa matalan kynnyksen paikoissa kävijät pääsevät vaikuttamaan toimintaan.¹⁴⁷ Yhteisöllinen osallistuminen tuo merkityksellisyyttä elämään ja

¹⁴⁵ Särkelä-Kukko 2014, 43.

¹⁴⁶ Isola et al. 2017, 39.

¹⁴⁷ Isola et al. 2017, 26–27.

vahvistaa yksilön toimijuutta.¹⁴⁸ Osallistuminen on yksi osallisuuden muoto, minkä lisäksi osallisuus voi kuulumisen tunteen lisäksi olla myös toimintaa.¹⁴⁹

Tekemistä on siis D-asemalla tarjolla runsaasti ja monipuolisesti. Voisi sanoa, että jokaiselle on jotakin. Kallion D-asema onkin erikoistunut muihin D-asemiin verrattuna kulttuuri- ja taidetoimintaan.¹⁵⁰ Näen, että kaiken Kallion D-aseman toiminnan pohjimmaisena tarkoituksena on osallistaa kävijöitä sen suunnitteluun eli saada ihmiset vaikuttamaan ympäristöönsä. Konkreettisin esimerkki tästä on yhteisökokous. Lisäksi on tärkeää tuoda päiviin tekemistä, mikä voisi houkutella aseman kävijät pois kodeistaan.

Kävijöiden osallisuutta lisäämällä D-asema vastaa yhteiskunnan tarpeeseen, joihin sosiaali- ja terveyspalvelut eivät pysty yksin vastaamaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (Kaste) osallisuutta halutaan parantaa erityisesti riskiryhmien kohdalla. Näiksi riskiryhmiksi määritellään muun muassa pitkäaikaistyöttömät, päihde- ja mielenterveysongelmaiset, vammaiset, maahanmuuttajat sekä asunnottomat.¹⁵¹ D-aseman kävijöistä osa on luettavissa näihin riskiryhmiin. Siksi on tärkeää, että D-aseman kaltaista toimintaa järjestetään.

Tutkimuksissa tulee usein esiin se, että yhteiskunnan palvelujärjestelmät eivät huomioi ihmisten yksilöllisiä ominaisuuksia ja elämäntarinoita, vaan osallistavat ja aktivoivat niin sanotusti ylhäältä alaspäin kohtaamatta yksilöä¹⁵². Ei kuitenkaan pidä väittää, etteikö tällaiselle osallistamiselle ja aktivoinnille olisi joissain tilanteissa tarvetta, esimerkiksi yhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta. Tällöin palvelun käyttäjälle ei kuitenkaan jää mahdollisuutta vaikuttaa omiin osallistumisen tapoihinsa. Osallistumisen kynnystä tulisi madaltaa myös palvelujärjestelmissä, jotta yksilöillä olisi valta omassa elämässään, yhteiskunnassa ja palveluissa.¹⁵³

D-asema ei ole palvelujärjestelmä, vaan nimenomaan omaehtoinen kansalaistoiminnan areena. Kuitenkin sen tarkoituksena on madaltaa osallistumisen kynnystä omassa toiminnassaan, jotta kenties muualla osallistumattomuutta kokevat voivat osallistua päätöksentekoon asemalla. D-asemalla toteutettava päätöksenteko on pienimuotoista vaikuttamista, mutta sillä voi olla suuri merkitys kävijöille. Vaikuttaminen ja osallistuminen erilaisiin päätöksentekoprosesseihin ovat merkittävä osa yksilön osallisuutta¹⁵⁴. Pienikin

¹⁴⁸ Matthies 2017, 154.

¹⁴⁹ Särkelä-Kukko 2014, 35.

¹⁵⁰ D-asema Kallio *s.a.*

¹⁵¹ Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 20.

¹⁵² Ks. esim. Närhi et. al. 2013; Särkelä-Kukko 2014, 47.

¹⁵³ Särkelä-Kukko 2014, 47.

¹⁵⁴ Rouvinen-Wilenius 2014, 51.

vaikuttamismahdollisuus voi olla sysäys eteenpäin ja saada yksilön tavoittelemaan myös suurempia vaikuttamismahdollisuuksia¹⁵⁵. Vaikuttaminen, tekeminen ja toisten ihmisten kohtaaminen tuovat merkityksellisyyttä elämään¹⁵⁶. D-aseman tavoitteena on, että kävijät suunnittelisivat ja toteuttaisivat toiminnan itse. Tällä pyritään luultavasti juuri tällaiseen pienten onnistumisen kokemusten saavuttamiseen.

Eräs kävijä kertoi, kuinka oli ollut hankalassa elämäntilanteessa, mikä oli aiheuttanut väsymystä ja voimattomuutta. D-asema ja muut matalan kynnyksen paikat olivat kuitenkin olleet hänen omien sanojensa mukaan ”terapiaa vaikeassa tilanteessa”. Hän on saanut tekemistä ja oppinut uusia asioita, kuten käsitöitä. Matalan kynnyksen paikoissa hän on tavannut uusia ihmisiä. Häneltä on vaatinut rohkeutta tutustua näihin, mutta pikkuhiljaa hän uskaltautui juttelemaan uusille tuttavuuksille. Samalla hän on huomannut muitakin muutoksia itseässään, kuten sen, että pukeutuu eri tavalla kuin aiemmin. Hän siis toteuttaa itseään rohkeammin eikä muiden mielipiteet vaikuta enää niin paljoa. Rohkeutta osoittaa myös se, että hän kertoo näistä asioista minulle, joka olen kohtuullisen uusi tuttavuus.

Kävijän sanoittamat kokemukset D-aseman ja muiden matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen vaikutuksesta kertovat siitä, että kävijät todella saavat asemasta itselleen merkityksellisiä kokemuksia, mitkä vahvistavat itsetuntoa, toimijuutta ja siten myös osallisuutta. Rohkeuden lisääntyminen on konkreettinen esimerkki siitä, miten matalan kynnyksen paikoilla on ollut vaikutus siihen, kuinka kävijä tunnistaa tarpeensa, kokeilee uusia asioita ja hallitsee elämäänsä entistä itsenäisemmin. Vähitellen matalan kynnyksen paikoista saadut kokemukset voivat rohkaista vaikuttamaan myös muualla.¹⁵⁷

Heikommassa asemassa olevilla ihmisillä voi olla vaikeuksia huomata vaikuttamismahdollisuuksiaan ja tai nähdä itseään ylipäättään vaikuttajana, erityisesti poliittisena toimijana. Poliittinen toimijuus voi kuitenkin olla hyvinkin pienimuotoista jäljen jättämistä itsensä ulkopuolelle esimerkiksi yhteisössä. Oma toimijuutta voi vahvistaa pienin askelin, ja aluksi riittää, että saa yhteisössä tuotua oman näkemyksensä esiin. Samalla yksilö huomaa, että pienilläkin teoilla voi vaikuttaa.¹⁵⁸ Koska vaikuttamismahdollisuuksia voi olla vaikea huomata, tarvitsevat jotkut tukea ja kannustusta niiden huomaamiseen ja käyttämiseen. Tässä kohtaa kuvaan astuvat järjestöt ja kansalaistoiminta, eli myös D-asema. Ne tukevat omaehtoista vaikuttamista ja siten toiminnallaan mahdollistavat kävijöidensä aktiivisuutta ja vahvistavat toimijuutta. Parhaimmillaan hyviä kokemuksia kansalaisjärjestössä

¹⁵⁵ Isola et al. 2017, 30.

¹⁵⁶ Isola et al. 2016, 155–156.

¹⁵⁷ Isola et al. 2017, 31.

vaikuttamisesta saanut kävijä voi innostua vaikuttamaan laajemminkin lähiyhteisössä tai yhteiskunnassa.¹⁵⁹

6.4 Osallistumattomuus

Kuten edellä on tullut ilmi, D-asemalla järjestetään päivittäin ainakin jotain pientä ohjelmaa ja aktiviteettia. Havainnoissani nousi kuitenkin esiin, että kävijät eivät ehkä aina ole niin innokkaita osallistumaan toimintaan, kuin työntekijät toivoisivat. Siksi haluan nostaa osallistumattomuuden yhdeksi päähuomioista. Osallistumattomuutta ilmeni eri tavoin ja ne voivat merkitä osattomuutta, mutta myös osallisuutta.

Monesti päivä alkoi aamulla rennosti jutellen ja kävijöitä saapui paikalle pikkuhiljaa. Keskustelut olivat päässeet vauhtiin, kunnes oli aika aloittaa päivän aktiviteetti, kuten ruuanlaitto, piparkakkujen koristelu tai horoskooppien lukeminen. Työntekijät usein kyselivät monta kertaa, että aloitetaankos nyt tämä asia tai että tulisiko joku auttamaan työntekijöitä esimerkiksi ruuanlaitossa. Joskus joku yksittäinen kävijä lähtikin auttamaan, mutta monet myös esittivät syitä, miksi eivät halua ruuanlaittoon osallistua, minkä jälkeen keskustelu jatkui entiseen tapaan. Monesti työntekijät aloittivat itse jo kokkaamisen ja kannustivat vielä kesken toiminnankin kävijöitä auttamaan ja vetoamalla siihen, että työntekijä joutuu nyt yksin puurtamaan keittiössä tai koristelemaan kaikki piparkakut. Menestys tässä oli vaihtelevaa.

Pohdin erilaisia syitä sille, miksi kävijät eivät osallistu aktiviteetteihin. Eräs jututtamani kävijä kertoi suoraan, että ei osallistu asemalla järjestettävään toimintaan, vaan haluaa vain jutella työntekijöiden ja muiden kävijöiden kanssa. Tietenkään ketään ei voi pakottaa tekemään mitään, mitä ei halua tehdä eikä ketään pakotettukaan. Silloin on vain tyydyttävä siihen, että työntekijät ja mahdollisesti pari muuta esimerkiksi kokkaavat, mutta muuten ruoka vetää ihmiset syömään yhdessä. Kun ruoka oli valmis, moni oli kyllä halukas sitä syömään, vaikka ei olisi osallistunut sen tekemiseen. Syy voi olla myös Kallion D-aseman tilaratkaisussa. Yleinen oleskelutila sijaitsee yläkerrassa, mutta askarteluhuone ja keittiö alakerrassa. Jos ylhäällä on jokin keskustelu kesken, voi olla kynnys jättää se kesken ja poistua alakertaan, missä muita ihmisiä on vähemmän.

Viimeisenä havainnointipäivänäni järjestettiin yhteisökokous, josta kerroin jo aiemmassa luvussa. Odotin innoissani, että näkisin tätä konkreettista osallistumista ja suunnittelua, sillä muutama oli edellisenä päivänä lupautunut tulemaan paikalle. Jouduin kuitenkin pettymään, sillä kokouksen aikaan paikalla oli minun ja työntekijöiden lisäksi

¹⁵⁸ Isola et al. 2017, 31, 34.

¹⁵⁹ Pajula 2014, 20–21; Särkelä-Kukko 2014, 43–44.

ainoastaan yksi kävijä. Kokous kuitenkin pidettiin. Erään työntekijän kanssa keskustellessa tuli ilmi, että osallistuminen yhteisökokouksiin on aiemminkin ollut vaihtelevaa, mutta niistä halutaan pitää kiinni, jotta ne vähitellen vakiintuisivat osaksi ohjelmaa ja kävijöitä alkaisi pikkuhiljaa käydä enemmän.

Osallistumattomuudelle voi yhteisökokouksen tapauksessa olla useita syitä. Eräs työntekijä pohti, että D-asemalla käyvät eivät välttämättä osaa tai pysty suunnitella elämäänsä niin selkeästi, että lupauksista huolimatta tulisivat paikalle, mikä olisi osoitus osattomuudesta. Saman työntekijän mukaan aina voi olla myös huono päivä tai saattaa ilmaantua jokin muu yllättävä este, minkä kävijät priorisoivat yhteisökokouksen edelle. D-aseman kävijöillä on siis tässä mielessä heikkouksia ennakoida omaa elämäänsä. Kun yksilö on tietoinen voimavaroistaan sekä niin fyysisistä kuin henkistäkin resursseistaan, edesauttaa se elämän ennakoitavuutta. Ennakoitavuus puolestaan vahvistaa hyvinvointia ja osallisuutta, kun yksilöllä on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa elämänsä kulkuun.¹⁶⁰ Tilanteeseen saattoi vaikuttaa sekin, että samaan aikaan järjestettiin Hurstin ruokajakelu, minkä takia moni ehti paikalle vasta yhden tai kahden aikaan iltapäivällä, kun kokous pidettiin klo 12.

D-aseman kävijät kertoivat käyvänsä myös muissa matalan kynnyksen paikoissa, kuten esimerkiksi Vailla vakinaista asuntoa ry:n Vertais- ja vapaaehtoistoiminnan keskuksessa Vepassa, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n Elokolossa sekä Tukikohta ry:llä. Työntekijöiden mukaan näiden ja muiden päiväkeskusten ohjelma saattaa vaikuttaa siihen, saapuvatko kävijät D-asemalle vai menevätkö jonnekin muualle. Sinänsä on mielenkiintoista, että näillä paikoilla on osittain samanlainen tehtävä, mutta ne samaan aikaan myös ”kilpailevat” kävijöistä. Toki jokaisella matalan kynnyksen paikalla lienee olevan hieman eri painotus ja toisaalta niiden erilaiset toimintatavat myös tukevat toisiaan ja kävijöidensä toimijuutta. Erilaiset ajanviettopaikat merkitsevät niitä kiertäville myös valinnanmahdollisuutta ja toiminnan suunnittelua omien kiinnostuksenkohteiden mukaan.

Jonkin verran oli havaittavissa sitä, että jos osallistujia ei jokin ohjelma kiinnostanut, se voitiin myös jättää tekemättä. Esimerkiksi yhtenä päivänä oli tarkoitus järjestää levyraati, mutta sitä ei jostain syystä järjestetty. Toisaalta aika kului leppoisasti yleisen keskustelun merkeissä eikä varmaan kukaan minua lukuun ottamatta tuntunut jäävän tätä aktiviteettia kaipaamaan.

Vaikka D-asema oli usein täynnä puheensorinaa, oli paikalla välillä myös ihmisiä, jotka eivät puhuneet kenellekään juuri mitään tai eivät ainakaan itse tehneet juurikaan aloitteita

¹⁶⁰ Raivio & Karjalainen 2013, 16; Isola et al. 2017, 25.

keskusteluun. Toki he vastasivat, jos työntekijä tai muu kävijä kyseli kuulumisia. Näin tällaisia ihmisiä muutaman ja he olivat paikalla useina päivinä. Tämä kertonee siitä, että kävijöille on merkityksellistä jo saapua paikalle. D-asemalla saa pientä purtavaa, kahvia ja turvallisen tilan, jossa viettää aikaa, jos heillä ei ole muuta ohjelmaa. Tässä täytyy tosin ottaa huomioon se, että osalla tällaisista kävijöistä suomen kielen taito oli heikkoa, jolloin kynnys pidempien keskustelujen aloittamiseen ja käymiseen voi olla korkea.

Ketään ei pakoteta D-asemalla toimintaan, vaan enemmänkin kannustetaan. Toisaalta toimintaan on mahdollista osallistua vain sivustakatsojana tai pienellä panoksella, jolloin jokainen voi osallistua omien voimavarojensa mukaan.¹⁶¹ Joillekin D-asema merkitsee tilaa, johon voi vain saapua paikalle olemaan ilman, että häneltä odotetaan mitään sen suurempaa ja saa vain olla sellainen kuin on. Jotkut kävijät saattoivat viettää koko päivän asemalla, mutta täysin omissa oloissaan. Osalla kävijöistä on siis jokin muu syy tulla paikalle, kuin muut ihmiset tai tekeminen, mutta paikalle saapuminen koetaan silti tärkeäksi. D-asema voi kävijälleen olla paikka, jossa voi vain rauhassa levätä ilman painostusta ja myös sen merkityksellisyys tulee ottaa huomioon. Tästä kertoo etenkin sellaiset kävijät, jotka saapuvat paikalle, mutta viettävät päivän pääasiassa omissa oloissaan. Asema on kävijöitä varten, ei kävijät asemaa varten. On hyvä, että asemalla otetaan huomioon ihmisten erilaiset tarpeet ja toiveet eikä ketään pakoteta toimintaan, jos sitä ei halua. Kävijöille paikalle saapuminen voi jo olla riittävää osallistumista eikä sen lisäksi välttämättä nähdä tarvetta enää ”ylimääräiselle” toiminnalle.

D-aseman kävijämäärä oli työntekijöiden mukaan laskenut aiemmasta, mikä voi kertoa osallistumattomuudesta tai osattomuudesta, mutta ilmiölle on löydettävissä myös muita syitä. Osittain tähän on ollut syynä henkilöstövajaus, minkä takia aseman aukioloaikoja on jouduttu supistamaan. Aiemmin kävijöitä on työntekijöiden mukaan ollut noin 30 päivässä, mutta nykyään vain 10–20 päivässä, naisten päivinä vielä vähemmän. Havaintojeni mukaan aina ei päästy edes kymmeneen kävijään. Eräs jututtamani kävijä harmitteli myös sitä, että D-asemalla ei muuton jälkeen käy enää niin paljon huumeidenkäyttäjiä kuin ennen. Hän tykkäsi jutella heidän kanssaan. Ennen muuttoa D-aseman yhteydessä toimi neulanvaihtopiste, mikä toi paikalle huumeidenkäyttäjiä. Työntekijät perustelivat muutosta sillä, että D-aseman kansalaistoiminta ja neulojenvaihtopiste eivät sopineet yhteen. Kävijä, jonka kanssa aiheesta keskustelin, kritisoi kävijämäärän laskua, sillä toimintaa rahoitetaan valtion varoista. Rahoille pitäisi saada vastinetta eli kävijöitä asemalle.

¹⁶¹ Isola et al. 2017, 29.

Voidaan pohtia sitä, onko D-aseman muutto pois samoista tiloista neulanvaihtopisteen kanssa lisännyt vai vähentänyt osallisuutta. Diakonissalaitoksen Hoiva ylläpitää sosiaali- ja terveysneuvontaa edelleen Helsingin Kurvissa drop in -pisteellä. Siellä on mahdollista neulojenvaihdon lisäksi muun muassa saada ohjausta ja neuvontaa, tavata lääkäreitä sekä käydä HIV- ja hepatiittitestauksessa.¹⁶² Palveluita huumeidenkäyttäjille on siis edelleen saatavilla, mutta ne eivät ole samalla tavalla osallistavia, kuin D-aseman toiminta. Toisaalta D-asemalla käymiseen voi uudistuksen jälkeen olla joillekin matalampi kynnys. Törmä & Huotari ovat todenneet, että matalan kynnyksen paikoissa muut kävijät voivat vaikuttaa toisten kävijöiden kohdalla kynnyksen korkeuteen. Erittäin huonokuntoiset tai voimakkaasti päihtyneet kävijät voivat ajaa pois vähemmän huonokuntoisia ihmisiä, joilla olisi muita syitä käydä kyseisessä paikassa.¹⁶³ D-aseman toiminnan, aktiviteettien ja yhteisöllisen luonteen perusteella pidän muuttoa ja eroa neulanvaihtopisteestä perusteltuna juuri tämän takia.

Osallistumattomuus voi tarkoituksellisesti tai tahattomasti ajaa toiminnan järjestäjät osallistamaan palveluiden käyttäjiä. Tässäkin tutkimuksessa tulee ottaa huomioon se, miten D-asemalla pyritään osallistamaan kävijöitä. Osallistamisessa osallisuuden ja osallistumisen tarve on syntynyt jossain muualla, kuin yksilössä itsessään. Osallistamisella tarkoitetaan siis keinoja, joilla aktivoidaan ja kannustetaan yksilöitä osallistumaan ja samalla saamaan osallisuuden kokemuksia.¹⁶⁴ Kaikki D-aseman toiminta voitaisiin lukea tällaiseksi aktivoinniksi ja kannustamiseksi, eli osallistamiseksi, minkä tarkoituksena on saada kävijät osallistumaan. D-aseman toiminta on tarkoituksellista osallistamista, jonka tavoitteena on luoda mahdollisuuksia kävijöiden omaehtoiselle toiminnalle, mutta myös yhteisöllisen osallisuuden lujittamista.

D-asema mahdollistaa kävijöidensä omaehtoisuuden jo sillä, että se on olemassa. Paikalle saapuminen kertoo itsenäisestä päätöksestä. Tarve saapua paikalle on syntynyt kävijöissä itsessään ja he tietävät mihin tulevat. Heillä on tieto siitä, millaista toimintaa asemalla järjestetään, joten tavallaan he ovat valmiita osallistamiselle, mutta omalla päätöksellään myös osoittavat osallisuutta omaan elämäänsä. Se voi kertoa myös siitä, että kävijät kaipaavat jonkinlaista kannustusta tai sysäystä siinä, että pääsevät toteuttamaan itseään, koska omaehtoinen toiminnan aloittaminen voi olla vaikeaa. Kävijät siis tarvitsevat kannustusta osallisuuden lisäämiseksi.

¹⁶² Drop in toimipisteet *s.a.*

¹⁶³ Törmä & Huotari 2005, 113.

¹⁶⁴ Koskiahon 2002, 37; Särkelä-Kukko 2014, 35.

Osallistaminen voi olla aluksi hyödyllistä ja toimia ponnahduslautana kohti omaehtoista osallistumista, mutta pitkällä aikavälillä pelkkä osallistaminen ei riitä.¹⁶⁵ Tutkimukset osoittavat, että osallistumisessa tarvitaan valtaa, jotta se muuttuu osallisuudeksi. Pelkkä osallistaminen ja osallistuminen eivät siis riitä osallisuuden kasvattamiseksi. Valtaa voidaan kasvattaa esimerkiksi erilaisilla vaikuttamismahdollisuuksilla ja -kokemuksilla.¹⁶⁶ Kävijöillä olisi valtaa vaikuttaa D-aseamalla, mutta he käyttävät sitä kohtuullisen vähän. Mitä tämä tarkoittaa?

Jos ja kun erilaisia ihmisiä aiotaan osallistaa ja aktivoida, tulee näissä toiminnoissa ottaa huomioon ihmisten erilaiset elämänhistoriat ja nykytilanteet. Näin olisi mahdollista huomioida yksilölliset tarpeet, joita ihmisillä on osallisuuden suhteen.¹⁶⁷ D-aseaman kävijöillä on erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja tehdä haluamiansa asioita. Ihmisillä on erilaisia fyysisiä ja henkisiä esteitä. Vaikka D-aseaman toiminnan tarkoituksena on saada ihmisiä aktiivisiksi toimijoiksi ja toimintaan kannustetaan aktiivisesti, annetaan siellä myös tilaa niille, jotka eivät halua – ainakaan D-aseamalla – olla aktiivisia toimijoita.

Vaikka havainnoista nousee paljon osallistumattomuutta, tulee kuitenkin ottaa huomioon myös se, että osallistumattomuus ei aina tarkoita osallisuuden puutetta. Särkelä-Kukko huomauttaa, että jotkut ihmiset ovat tehneet tietoisien valinnan olla osallistumatta yhteiskunnan tai yhteisöjen toimintaan. On kuitenkin tärkeää tiedostaa se, onko päätös osallistumattomuudesta tietoinen vai onko yksilö ajautunut siihen tahtomattaan.¹⁶⁸

Osallistumattomuus voi osoittaa omien voimavarojen huomioimista, itsestään huolehtimista ja itsenäistä toimijuutta eli osallistumattomuus voi olla myös positiivinen valinta. Osallisuudessa omaan elämään on olennaista omaehtoinen toiminta ja vaikuttamien omaa elämää koskevien asioiden kulkuun. Kieltäytyminen toiminnasta esimerkiksi oman hyvinvoinnin takia tai jonkin muun asian priorisoiminen osoittaa autonomista ajattelua, omien tarpeiden tunnistamista ja osallisuutta omaan elämään.¹⁶⁹ Jotkut kävijät ilmaisivatkin, että elämässä aiheutui muita asioita, jotka vaativat oman hyvinvoinnin huomioimista, minkä takia he eivät päässet osallistumaan yhteisökokoukseen. Kuten jo aiemmin mainitsinkin, eräs kävijä kertoi suoraan, että toiminta D-aseamalla ei kiinnosta häntä. Hän haluaa vain tulla juttelemaan muiden kanssa, mikä on myös tärkeä ja merkityksellinen yhteisöllisen osallisuuden syy saapua paikalle.

¹⁶⁵ Koskiahio 2002, 36–37.

¹⁶⁶ Mäntyneva & Hiilamo 2018, 23, 24.

¹⁶⁷ Särkelä-Kukko 2014, 47.

¹⁶⁸ Särkelä-Kukko 2014, 48.

¹⁶⁹ Jämsén & Pyykkönen 2014, 9; Närhi, Kokkonen & Matthies 2014, 234.

Osallistumattomuudelle on siis monia syitä eikä voida suoraan sanoa, että se olisi aina huono asia tai että kävijät eivät tykkäisi ohjelmasta. Kokemukseni mukaan kaikki toimintaan osallistuneet kyllä viihtyivät, kaikki ohjelma ei vain sopinut kaikille. Jos osallistumista ja osallisuutta halutaan lisätä, voitaisiin D-asemalla joissain tapauksissa kuitenkin pohtia toimintatapojen muutoksia. Esimerkiksi yhteisökokouksen aikaa voisi pohtia sellaiseen kohtaan, jolloin asemalla on muutenkin paljon väkeä eikä Hurstin ruokajakelua järjestettäisi samaan aikaan tai edes samana päivänä. Toki muidenkin päiväkeskusten ohjelmilla on vaikutusta, mutta Hurstin jakelu nousi ainakin omien havaintojeni perusteella yhdeksi käydyimmistä paikoista D-aseman kävijöiden keskuudessa.

Toisaalta voi olla, että tarkastelen aihetta liikaa osallisuuden teoreettisen viitekehyksen läpi ja annan liikaa painoarvoa vaikuttamismahdollisuuksille. Ehkä D-aseman kävijät eivät koe tarpeelliseksi vaikuttaa ohjelmaan, vaan viihtyvät juuri siksi, että aina ei tarvitse itse miettiä mitä tekemistä keksisi. Toisaalta tällainen ajattelutapa on hieman ristiriitainen työntekijöiden näkemyksen kanssa, jonka mukaan vastuu toiminnan suunnittelusta on kävijöillä. Tämä on kuitenkin asia, jota D-aseman toiminnan kehittämisessä voisi pohtia.

Voidaan myös pohtia sitä, onko aktiivinen tekeminen tai vaikuttamistoiminta sitä osallisuutta, mitä kävijät asemalta lähtökohtaisesti hakevat tai tarvitsevat. Sen selvittämiseksi olen tutkinut sitä, mikä merkitys asemalla on kävijöille. Merkityksistä on löydettävissä myös merkittäviä osallisuuden palasia. Osalle tekeminen oli tärkeä syy saapua asemalle, mutta kuten esimerkkinä osoittavat, tekeminen ja vaikuttaminen eivät kuitenkaan aina ole niitä tärkeimpiä syitä. Kuten aseman yhteisöllisyydestä tekemäni havainnot osoittavat, sanoisin muiden ihmisten, vuorovaikutuksen ja omaehtoisen olemisen olevan tärkeimpiä osallisuuden muotoja, joita asemalta haetaan. Kävijällä on valta päättää, milloin hän haluaa osallistua ja milloin ei.

Ei tule yksioikoisesti ajatella, että toimimattomuus on automaattisesti osallisuuden vajetta. Osallistumattomuudella kävijät osoittavat vallankäyttöä, toimijuutta, mikä on osallisuutta. Voidaan sanoa, että kävijät kyllä käyttävät valtaa, mutta eri tavalla kuin toiminnalla ehkä alun perin tähdättiin. D-asemaa käytetään omiin tarpeisiin ja siten luodaan myös osallisuutta omiin tarpeisiin nähden. Tämä osoittaa, että osallisuutta toteutetaan myös sellaisilla tavoilla, jotka eivät ehkä aina ole niitä kaikkein huomattavimpia. Selkeillä osallistamismenetelmillä, aktivoinnilla ja konkreettisella tekemisellä osallisuutta synnytetään ylhäältä määrätyillä tavoilla. D-aseman kävijöiden toiminta osoittaa kuitenkin monipuolista osallisuutta, vallankäyttöä ja toimijuutta, joiden osallisuusmerkitys tulee huomioida.

7. Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut Kallion D-asemaan toimintaa ja arkea kävijöiden osallisuuden näkökulmasta. Olen peilannut havaintojani erilaisiin osallisuusteorioihin. Tavoitteenani oli tutkia, miten D-asema pyrkii lisäämään kävijöidensä osallisuutta ja mikä merkitys D-asemalla on sen kävijöille. Tutkimustulosten perusteella on mahdollista pohtia, miten D-aseman ja Diakonissalaitoksen tavoitteet osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä kohtaavat aseman arjen todellisuuden.

Eri osallisuusteorioista nostin olennaisimmiksi asioiksi osallisuuden toteutumiselle yksilön mahdollisuudet toteuttaa itseään, riittävät resurssit aineellisten tarpeiden tyydyttämiseksi, vastavuoroiset sosiaaliset suhteet sekä mahdollisuudet vaikuttaa niin oman elämän kulkuun kuin muutenkin yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Tuloksista taas nousi esiin neljä teemaa: elämäntilanteet, yhteisöllisyys, toiminta ja osallistumattomuus. Nämä teemat kuvaavat tilanteita, joissa kävijöillä on osallisuuden vajeita tai sitä, miten D-asema lisää osallisuutta kävijöilleen.

Tuloksista ilmeni, että D-aseman kävijöillä on osallisuuden vajeita erityisesti aineellisissa tarpeissa. Kävijöiden keskuudessa ilmeni muun muassa työttömyyttä, asunnottomuutta, talousvaikeuksia ja sairauksia. Aineellisten tarpeiden puute ajaa kävijöitä tilanteeseen, jossa oman elämän kulkuun vaikuttaminen on vaikeaa eli osallisuus omaan elämään on ainakin siltä osin heikkoa.

Suurimpana osallisuutta lisäävänä tekijänä D-asemassa näen yhteisöllisyyden. En juurikaan tiedustellut kävijöiden muita ihmissuhdetilanteita, mutta se ei poista sitä tosiasiaa, että D-asema muodostaa paikallisen yhteisön, jolla on merkittäviä vaikutuksia osallisuuteen monella osa-alueella. Yhteisö mahdollistaa sen, että yksilö saa vastavuoroisia kokemuksia ihmissuhteista, tulee kuulluksi ja pääsee vaikuttamaan toimintaan itsensä ulkopuolella. Nämä vahvistavat yksilön osallisuutta omaan elämään, osallisuutta vaikuttamiseen ja vaikuttumiseen sekä osallisuutta paikallisesti.¹⁷⁰ D-asema niin paikkana kuin yhteisönäkin mahdollistaa toimijuuden ja itsensä toteuttamista. Ompelukoneen korjaaminen toimii esimerkkinä siitä, kuinka pienet teot voivat vahvistaa osallisuutta monella osa-alueella. D-asemalla kävijöille annettiin tilaa toimia ja auttaa yhteisöään, mikä vahvistaa minäpystyvyyden kokemuksia eli osallisuutta omaan elämään, vaikuttamiseen ja yhteiseen hyvään.

Huomio osallistumattomuudesta D-asemalla oli erityisen mielenkiintoinen. Asemalla järjestetään paljon ohjelmaa, mistä voisi päätellä, että asema on tarkoitettu toimintaan ja

¹⁷⁰ Isola et al. 2017.

toiminnallisen osallisuuden lisäämiseen. Havaintojeni perusteella osallistumattomuutta toimintaan kuitenkin ilmeni yllättävän paljon. Kävijät eivät ole aina kovinkaan innoissaan erilaisista aktiviteeteista, vaan ne vetävät yleensä vain muutamia osallistujia kerrallaan. Tämä ei kuitenkaan mielestäni kerro osallisuuden puutteesta vaan nimenomaan osallisuudesta omaan elämään. Ihminen, joka ei osallistu, osaa arvioida omia voimavarojaan ja tehdä autonomisia päätöksiä. Samalla paikalle saapuminen, mutta aktiviteettien välttäminen kertoo toimijuudesta ja vallankäytöstä eli siitä, että D-asemalla halutaan toimia omien toiveiden mukaan. Osallistumattomuus toimintaan ei kuitenkaan tarkoita sitäkään, ettei ohjelmaa pitäisi järjestää ollenkaan. Ohjelmat keräsivät kyllä aina vähintään muutamia osanottajia ja heille se oli merkityksellistä.

Osallistumattomuus kertoo myös siitä, että vaikka aseman aktiviteetit eivät niin kiinnostaisi, paikalle saapuminen ja D-asema itsessään koetaan silti merkitykselliseksi. Osallistua voi niin halutessaan ja sillä on oma merkityksensä, mutta jotain paikan merkityksestä kertoo sekin, että moni haluaa vain saapua paikalle aina uudelleen. Tässä uskon olevan merkitystä erityisesti ihmisten tapaamisella. Lisäksi merkitystä lisää se, että asemalta saadaan apua ja tukea vaikeisiin tilanteisiin.

Kokonaisuuden kannalta voidaan suoraan sanoa, että D-asema ei voi muuttaa kävijöitään täysin osallisiksi, sillä monella on elämässään suuria osallisuuden vajeita. Se ei kuitenkaan tarkoita, että asemasta ei olisi mitään hyötyä. Täytyy myös ottaa huomioon se, että osallisuus vaihtelee kaikilla ihmisillä elämän aikana ja siihen voi tarvittaessa saada apua esimerkiksi juuri matalan kynnyksen kohtaamispaikoista. D-asema luo mahdollisuuksia monenlaiselle osallisuudelle ja pyrkii lisäämään kävijöidensä osallisuutta monin eri tavoin, muun muassa osallistavilla aktiviteeteilla, mahdollistamalla paikallisen oleskelupaikan ja yhteisön sekä antamalla mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Eri toimintamuodot tukevat eri osallisuuksia. Vaikka kävijöillä on osallisuuden vajeita, on heillä paljon myös osallisuutta. Erityisesti toimijuus ja verkostot, joita D-asemakin tukee, ovat merkkejä osallisuudesta. Hankala elämäntilanne toisaalta myös pakottaa kävijät selviytymään ja käyttämään erilaisia osallisuuden muotoja. Toisen osa-alueen osallisuus voi kompensoida hyvinvointia, kun toisen osa-alueen osallisuus vuotaa.

D-asema tarjoaa mahdollisuuksia toteuttaa itseään esimerkiksi erilaisten taidemuotojen kautta (osallisuus omaan elämään, toimiminen ja itsensä toteuttaminen). D-aseman yhteisö tarjoaa vastavuoroisia sosiaalisia suhteita, jotka vastaavat kuulumisen tunteen tarpeeseen (osallisuus omaan elämään, yhteisyyssuhteet, osallisuus paikallisesti). Yhteisökokoukset ja muutenkin D-aseman henkinen kulttuuri taas kannustavat vaikuttamiseen ja toimimiseen

(osallisuus vaikuttamisen prosesseissa, toimijuus). D-aseman silkka olemassaolo mahdollistaa toimijuutta ja vallankäyttöä (osallisuus omaan elämään, osallisuus vaikuttamisen prosesseissa). Loppujen lopuksi osallisuutta on hyvin vaikea katsoa eri kategorioista ja luokitteluista käsin, koska se on monisyinen kokonaisuus, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen (esimerkiksi työllisyys minäpystyvyyden kokemuksiin, autonomisuus ja rohkeus yhteisöihin kiinnittymiseen).

Vaikka asema pyrkii monin eri tavoin lisäämään osallisuutta, ei sekään pysty kaikkeen. Suuria aineellisia tarpeita, kuten asuntoa tai työpaikkaa, ei asema voi kävijöilleen tarjota. Osallisuuden vaje on osalla kävijöistä niin suurta, että siihen vastaaminen ei ole asemalla mahdollista eikä se oikeastaan ole aseman tarkoituksaan. Koska osallisuudelle on niin paljon ”vaatimuksia”, on sen kokonaisvaltainen saavuttaminen vähänkään heikommassa asemassa oleville erittäin vaikeaa. Toki olisi jokaisen yksilön hyvinvoinnin kannalta tärkeää, että nämä kaikki ulottuvuudet jossain vaiheessa saavutettaisiin, mutta Kallion D-asema on kohtaamispaikka, joka lähtökohtaisesti tarjoaa tekemistä ja olemista, ei sosiaali- ja terveystalve. Toisaalta sosiaali- ja terveystalvelutkaan eivät pysty tarjoamaan kokonaisvaltaista osallisuutta, sillä niissä harvemmin toteutuu esimerkiksi vastavuoroisuus tai yhteisöllisyys¹⁷¹.

Tämä tutkielma on tapaustutkimus, josta saadut tulokset ovat tärkeitä ensisijaisesti tutkimuskohteelle eli Kallion D-asemalle. Tutkimustuloksia osallisuutta rakentavista tekijöistä voinee joiltain osin soveltaa muihin matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin, mutta jokaisen kohtaamispaikan kohdalla tulee ottaa huomioon kyseisen paikan ominaispiirteet, kohderyhmät ja toimintatavat. Tutkimustulokset kertovat kuitenkin siitä potentiaalista, mikä matalan kynnyksen paikoilla on osallisuudessa sekä siitä, mikä merkitys niillä on muutenkin kävijöiden hyvinvointiin ja elämään. Toisaalta tämän tutkimuksen tuloksia on vaikea soveltaa esimerkiksi terveystalveihin, jotka ovat myös matalan kynnyksen toimintaa, mutta hyvin erityyppistä. Poikkitieteellistä jatkotutkimusta voitaisiin tehdä siitä, kuinka erilaiset matalan kynnyksen palvelut kehittävät osallisuutta ja toisaalta siitä, millaisia terveystalveita voi kohtaamispaikkatoiminnalla olla. Nyt tietyn toimintamuodon tarkastelut ovat jääneet omiin poteroihinsa. Tämä voisi tukea matalan kynnyksen toiminnan kokonaisvaltaista kehittämistä. Myös pitkittäistutkimus matalan kynnyksen vaikutuksista elämänlaatuun olisi tervetullut jatko nykyisille tapaustutkimuksille.

¹⁷¹ Isola et al. 2017, 32.

Kaikkea huono-osaisten osallisuuden kehittämistä ei voida laittaa kolmannen sektorin järjestöjen ja matalan kynnyksen palveluiden varaan. Ne eivät yksinään korjaa kenenkään kokonaisvaltaista osallisuutta. D-asema tarjoaa yhteisön ja vaikuttamismahdollisuuksia, ja vaikka ne ovat tärkeitä tekijöitä osallisuudessa, tarpeita on paljon muitakin. Yhteisö, vapaa-ajan toiminta ja vaikuttamismahdollisuudet voivat toimia sysäyksenä johonkin suurempaan, mutta todellisuudessa pelkästään niiden avulla voimaantuminen kohti osallista hyvinvointiyhteiskunnan kansalaista on vaikeaa.

Usein matalan kynnyksen kävijöillä on tarvetta monenlaiselle tuelle. Edellä mainittujen lisäksi tarvitaan asunto, terveyttä, työtä ja taloudellista turvaa, mitä matalan kynnyksen on lähes mahdotonta tarjota. Voidaan myös kysyä, kenen vastuulla yksilöiden hyvinvointi ja osallisuus ovat. Tukea tarvitseva ihminen ei pärjää yksin, mutta vetäytyykö palvelujärjestelmä matalan kynnyksen toiminnan taakse, jotta sen ei tarvitse kohdata kaikkein huono-osaisimpia. Tarvittaisiin suurta yhteiskunnan rakenteellista muutosta, jossa valtio, kolmas sektori ja yksilö tekisivät yhteistyötä yksittäisen ihmisen eteen kohdaten jokaisen nimenomaan yksilönä, subjektina, jonka tulee itse saada vaikuttaa omaa elämää koskeviin päätöksiin.

Aila-Leena Matthies on kritisoinut sitä, kuinka yhteiskunnan järjestämä osallisuuden edistäminen keskittyy yleensä juuri aktivointiin, holhoamiseen ja kontrolliin eikä osallisuutta estävien rakenteiden purkamiseen.¹⁷² Esimerkiksi Filatov sanoo raportissaan, että useimmiten työttömiä pyritään ”trimmaamaan” työelämän tarpeisiin eikä mietitä sitä, miten työmarkkinat voisivat paremmin ottaa huomioon muun muassa osatyökykyiset, jotka haluaisivat antaa panoksensa yhteiskunnan hyväksi¹⁷³. Toiminta ei myöskään saa olla pelkkää aktivointia ylhäältä alaspäin, sillä sellainen työote voi jopa heikentää osallisuutta, kun toimijuus vähenee¹⁷⁴.

Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota osallistamisen muotoihin. Matthies on kritisoinut suomalaisten hyvinvointipalveluiden osallistamisprojekteja. Matthies kritisoi projekteja siitä, että ne ovat nimenomaan projekteja, joissa yksilö pääsee kokeilemaan osallistumista ja osallisuutta, mutta hankkeen päättyessä he eivät enää saa tarvitsemaansa tukea. Samaan aikaan kun osallisuutta pyritään näillä hankkeilla kehittämään, leikataan tukia ja palveluita, jotka vaikuttavat etenkin kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osallisuusmahdollisuuksiin.¹⁷⁵

¹⁷² Matthies 2017, 158–159.

¹⁷³ Filatov 2013, 8.

¹⁷⁴ Närhi et al. 2013, 144; Isola et al. 2017, 32.

¹⁷⁵ Matthies 2017, 158.

Loppujen lopuksi tulee ottaa huomioon, kuka ja miten osallisuuden määrittelee. Yhteiskunta haluaa pitää ihmiset osallisina, jotta he voisivat samalla osallistua yhteisen yhteiskunnan ja talouskasvun rakentamiseen, jolloin osallisuus hahmottuu erityisesti työn kautta. Jos arvoa antaa vain työelämäosallisuudelle, tulee rajanneeksi monia ihmisiä pois osallisista syrjäytyneiksi, vaikka heillä monet muut asiat olisivat hyvin. Tätä vahvistaa kokemukseni D-asemalta, jossa monet ihmiset kokivat ihmiselämän merkityksellisyyttä huolimatta työttömyydestään tai muista resurssien puutteistaan.

Diakonissalaitoksen ajattelussa osallisuus koostuu laajemmin erilaisista hyvinvoinnin osatekijöistä. Diakonissalaitos kuvaa tehtävänsä kuuluvan yhteisöjen muodostamisen kohtaamisen ja dialogin avulla, jotta ihmiset luottavat toisiinsa ja omiin kykyihinsä. Laitoksen missioon kuuluvat luottamuksen, osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen.

Diakonissalaitoksen visiossa korostetaan jokaisen ihmisen oikeutta ihmisarvoiseen elämään, mihin kuuluvat muun muassa turva, ravinto, koulutus ja sananvapaus. Myös vaikeassa asemassa olevat ansaitsevat tasavertaisen kohtelun muiden kanssa. Jokaisella tulisi olla kokemus tarpeellisuudestaan ja arvokkuudestaan muille ihmisille.¹⁷⁶ D-aseman toiminta vastaa hyvin koko säätiön missioon. D-asemia kuvataan kohtaamispaikoiksi, joissa korostuvat yhteisöllisyys, yhteinen toiminta ja tekeminen, kävijöiden tarpeisiin vastaaminen sekä omaan toimijuuteen kannustaminen¹⁷⁷. Kaikki edellä mainitut lisäävät osallisuutta.

Tutkimuksessa saamani tuloksien valossa D-asema vastaa Diakonissalaitoksen tavoitteisiin hyvin. Kuten jo mission otsikko kertoo, osallisuuden lisääminen on tärkeä osa säätiön työtä. Myös D-aseman tavoitteet kuvaavat osallisuuden lisäämisen merkitystä ja tutkimustulosteni perusteella D-asema todella lisää kävijöiden osallisuutta tiettyyn pisteeseen asti. Toisaalta Diakonissalaitos tarjoaa D-aseman kansalaistoiminnan lisäksi erilaisia sosiaali- ja terveystalouksia, jotka voivat yhdessä D-aseman kanssa vastata kävijöiden monipuolisiin osallisuuden tarpeisiin.

Diakonissalaitoksen taustalla vaikuttavat kristilliset arvot korostavat jokaisen ihmisen yhtäläistä arvoa heidän ominaisuuksistaan tai saavutuksistaan riippumatta. Monenlaisen ja monimuotoisen osallisuuden merkityksen ymmärtäminen Diakonissalaitoksen työssä kuvaa hyvin kristillistä sanomaa ihmisarvosta. Sitä, että kaikki ihmiset ovat erilaisia ja ei ole olemassa yhtä kaavaa, jolla ihmisiä autetaan. Kristillinen käsityksen mukaisen ihmisarvon toteutuminen edellyttää, että yksilöllä on mahdollisuus monenlaiseen ja monimuotoiseen osallisuuteen ja tarvittaessa hän saa apua sen tavoittelemiseksi.

¹⁷⁶ Diakonissalaitos – Arvot, visio, misso *s.a.*.

¹⁷⁷ Diakonissalaitos – D-asema *s.a.*.

8. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Allardt, Erik (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: Söderström.

Alila, Antti, Kari Gröhn, Ilari Keso & Raija Volk (2011). *Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiot 2011:1.

Arvot, visio ja missio (s.a.). *Diakonissalaitos*. <https://www.hdl.fi/meista/arvot/> (viitattu 14.4.2020).

Asumattomat 2019 (2020). *Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus*. Selvitys 2/2020.

Autio, Toni (2011). *Rouva, varokaa kynnystä! Naisten kokemuksia matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen palveluista*. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Braun, Virginia & Victoria Clarke (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*. 3:2, 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Diakonissalaitos – D-asema Kallio (s.a.). <https://www.hdl.fi/blog/2018/01/18/d-asema-kallio/> (viitattu 15.3.2020).

Diakonissalaitos – D-asemat (s.a.). <https://www.hdl.fi/d-asemat/> (viitattu 30.9.2019).

Diakonia – Kirkon sanasto (s.a.). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Diakonia> (viitattu 29.4.2020).

Diakonissalaitos – Arvot, visio ja missio (s.a.). <https://www.hdl.fi/meista/arvot/> (viitattu 15.4.2020).

Diakonissalaitos – Kansalaistoiminta (s.a.). <https://www.hdl.fi/meista/kansalaistoiminta/> (viitattu 15.4.2020).

Diakonissalaitos – Lapsille ja perheille (s.a.). <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/lapsille-ja-perheille/> (viitattu 15.4.2020).

Diakonissalaitos – Maahantulijoille (s.a.). <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/maahanmuuttajille/> (viitattu 15.4.2020).

Diakonissalaitos – Meistä (s.a.). <https://www.hdl.fi/meista/> (viitattu 15.4.2020).

Diakonissalaitos – Nuorille (s.a.). <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/nuorille/> (viitattu 15.4.2020).

Diakonissalaitos – Sinä olet tärkeä (2018). <https://www.hdl.fi/blog/2018/08/27/sina-olet-tarkea/> (viitattu 14.4.2020).

Diakonissalaitos – Työikäisille (s.a.). <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/tyoikaisille/> (viitattu 15.4.2020).

- Drop in toimipisteet (s.a.). *Diakonissalaitoksen Hoiva*. <https://www.hoiva.fi/kunta-asiakkaille/paihde-jamielenterveyspalvelut/terveysneuvonta/drop-in-helsinki/> (viitattu 14.4.2020).
- Efana, Saara (2017). ”*Se, et mul on jotain muutakin, kun dokaaminen*”: Taide- ja kulttuuritoiminta ja sen vaikutukset Helsingin Diakonissalaitoksen D-asema KTA:lla. Opinnäyte. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Grönfors, Martti & Hanna Vilkkä 2011. *Laadullisen tutkimuksen kenttätöyömenetelmät*. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkkä.
- Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö (2017). *Säännöt*. Helsinki: Diakonissalaitos.
- Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021 (s.a.). *Helsingin kaupunki*. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/strategia-ehdotus/> (viitattu 28.4.2020).
- Helsingin osallisuusmalli (2018). *Helsingin kaupunki*. <https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/asukasyhteistyö/osallisuusmalli-yleisesitys-2018.pdf> (viitattu 28.4.2020).
- Ihmisarvo – Kirkon sanasto (s.a.). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Ihmisarvo> (viitattu 29.4.2020).
- Isola, Anna-Maria, Elina Turunen & Heikki Hiilamo (2016). Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81:2, 150–160.
- Isola, Anna-Maria, Heidi Kaartinen, Lars Leemann, Raija Lääperi, Taina Schneider, Salla Valtari & Anna Keto-Tokoi (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Juvonen, Laura (2016). *Etsivän nuorisotyön asiakkaana olevien nuorten kokemuksia työttömyydestä ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273597>
- Jämsén, Arja & Anne Pyykkönen (toim.) (2014). *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys.
- Kaskela Teemu, Tuuli Pitkänen, Jouni Tourunen, Jukka Valkonen, Janne Härkönen, Jaana Suvisaari, Kristian Wahlbeck & Risto Kaikkonen. *Järjestö- ja harrastustoimintaan osallistuminen ja päihde- ja mielenterveysongelmat –ATH-tutkimuksen tuloksia*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 37/2014, s. 21–28.
- Kork, Anna-Aurora & Jarmo Vakkuri (2013). *Matalan kynnyksen palvelumalli perusturvan palvelualueella. Ylöjärven terveyskioskin jatkotutkimus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koskiahio, Briitta (2002). Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Pia Bäcklund, Jouni Häkli, Harry Schulman (toim.), *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 36–57.

- Kuitunen, Sirkka-Liisa & Jukka Valkonen (2013). *Kriisikeskukset mielenterveyden tuntosarvina*. MIELI Suomen mielenterveys ry.
- Leemann, Lars & Riitta-Maija Hämäläinen (2016). Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, 586–594.
- Leemann, Lars & Riitta-Maija Hämäläinen (2015). *Matalan kynnyksen palvelut*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.
- Lehtonen, Leena & Jari Salonen (2008). *Asunnottomuuden monet kasvot*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Matthies, Aila-Leena (2017). Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. *Sosiologia* 54 (2017): 2. Tampere: Westermarck-seura. 149–165.
- Mykrä, Pekka (2014). Osallisuutta raha-automaattivastuksilla. Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.), *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 86–95.
- Mäntyneva, Päivi & Heikki Hiilamo (2018). Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83:1, 18–28.
- Nuorteva, Johanna (2008). *Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä. Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200808281859>
- Närhi, Kati, Tuomo Kokkonen & Aila-Leena Matthies (2013). Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.), *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 113–145.
- Närhi, Kati, Tuomo Kokkonen & Aila-Leena Matthies (2014). Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 22(3), 227–244.
- Oikeusministeriö, Kankainen, Tomi, Heli Pessala, Martti Siisiäinen, Leo Stranius, Hanna Wass, & Niklas Wilhelmsson (2009). *Suomalaiset osallistujina: Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Helsinki: Oikeusministeriö: Edita Prima [jakaja].
- Paaskoski, Jyrki (2017). *Ihmisen arvo: Helsingin diakonissalaitos 150 vuotta*. Helsinki: Edita.
- Pajula, Elina (2014). Tositarinoita osallisuudesta. Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.), *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 11–21.

- Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä (2015). *Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015*. Tampere: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos.
- Pitkänen, Tuuli, Suvi Jokelainen, Jiri Sironen & Timo Glad (2017). Matalan kynnyksen kohtaamispaikat edistävät hyvinvointia. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 1/2017*. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Pyykkönen, Anne (2014). Oivalluksesta osallisuuteen – Sallin matkassa. Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.), *oSallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 22–32.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma (2019). *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.
- Raivio, Helka & Jarno Karjalainen (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Taina Era (toim.), *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156/2013, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12–34.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi (2014). Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa? Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.), *oSallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 51–68.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka (2006). *KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto* [pdf-verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 29.10.2019.)
- Saari, Juho (2015). *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Schensul, Jean J. & Margaret Diane LeCompte 2013. *Essential ethnographic methods: A mixed methods approach*. 2nd ed. Lanham, MD: AltaMira Press.
- Seppälä, Tuija, Henrietta Grönlund & Teemu Kemppainen (tulossa). Matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen sijainti ja saatavuus Helsingin kaupunginosissa. *Janus* hyväksytty julkaistavaksi.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2012). *Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma: Kaste 2012-2015*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301> (viitattu 13.4.2020).
- Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra) (s.a.). *Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos*. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sokra> (viitattu 30.9.2019).
- STEA (s.a.). *Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus*. <https://www.stea.fi/stea> (viitattu 13.4.2020).

STEA avustukset (s.a.). *Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus*.
<https://avustukset.stea.fi/organisation/1173> (viitattu 14.4.2020).

Suokas, Pia & Viveka Talliniemi (2018). *Community Project at Kannelmäki D-Station: Wellbeing - Experienced by the Visitors*. Opinnäyte. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Särkelä, Mona, Riikka Viander, Katja Häkkinen & Jarkko Blomqvist (2009). *Jokainen on kansalainen. Huono-osaisten osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus*. Jyväskylä: Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma.

Särkelä-Kukko, Mona (2014). Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Mistä puhumme, kun puhumme osallisuudesta? Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.), *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 34–49.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos – Osallisuus (2019).
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus> (viitattu 28.4.2020).

Tietoa STEAsta (s.a.). *Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus*.
<https://avustukset.stea.fi/about> (viitattu 13.4.2020).

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi (E-kirja).

Törmä, Sinikka (2009). Matala kynnyks – pelkkä retorinen lupaus? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 17(2), 164–169.

Törmä, Sinikka & Kari Huotari (2005). *Sateisten teiden kulkijoita – Huono-osaistimmat ja moniongelmaistimmat päihitteiden käyttäjät avun tarvitsijoina ja asiakkaina*. Helsingin Diakonissalaitoksen julkaisuja 1/2005.

Vilkka, Hanna (2018). Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

9. Liitteet

Liite 1: Saatekirje

Havainnointia Kallion D-asemalla

Hei!

Olen Hanna Yletyinen, teologian maisterivaiheen opiskelija Helsingin yliopistosta. Olen tekemässä maisteritutkielmaa Diakonissalaitoksen Kallion D-asemasta.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten osallisuus toteutuu ja rakentuu D-aseman arjessa sekä millaiset mahdollisuudet D-asema luo osallisuudelle.

Tutkimus toteutetaan osallistuvana havainnointina. Tämä tarkoittaa sitä, että tulen viettämään aikaa Kallion D-asemalla ja osallistumaan sen toimintaan kuin kuka tahansa kävijä 2–3 viikon ajan joului- ja tammikuussa. Osallistumisen lomassa tapahtuvat keskustelut ja osallistumisesta ja keskusteluista tehdyt havainnot toimivat tutkimukseni lähdemateriaalina. Tulen siis mielelläni myös juttelemaan kanssanne ja minua saa lähestyä, jos haluat kertoa jotain itsestäsi.

Tutkimus ei vaadi D-aseman kävijöiltä tai henkilökunnalta mitään erityisiä toimia, vaan tarkoituksena on nimenomaan havainnoida aseman arkea sellaisena kuin se on.

Tutkimuksesta ei selviä kenenkään D-asemalla kävijän henkilöllisyyttä eikä yksittäistä osallistujaa voi tunnistaa lopullisesta tutkimuksesta. Tutkimusaineisto tulee ainoastaan tutkijan käyttöön ja aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Voit missä tahansa vaiheessa kieltää sinua koskevan materiaalin käyttämisen tutkimuksessa.

Valmis tutkimus tullaan julkaisemaan Helsingin yliopiston sähköisessä E-thesis-järjestelmässä sekä Helsingin yliopiston avoimessa digitaalisessa arkistossa HELDAssa. Valmis tutkimus toimitetaan ko. Diakonissalaitoksen yksikölle sekä julkaistavaksi Diakonissalaitoksen verkkosivuilla.

Mikäli sinulla on jotain kysyttävää tutkimukseen liittyen, voit olla yhteydessä suoraan minuun.

Nähdään D-asemalla!

Terveisin,
Hanna Yletyinen
hanna.yletyinen@helsinki.fi